

**Mediakasvatus ja medialukutaito
kirjastotyön muutoksessa
Tapaus: Tampereen kaupunginkirjasto**

Anu Sairanen

Tiivistelmä

Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt on Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ohjelmaan kuuluva valtakunnallinen projekti. Se on yksi opetusministeriön Avoimissa oppimisympäristöissä aktiiviseksi kansalaiseksi -kehittämishojelman pilottihankkeista. Myös Tampereen kaupunginkirjasto on projektissa mukana omalla osahankkeellaan ja sen yksi tavoite on selvittää mediakasvatukseen liittyviä näkökulmia. Tämä raportti käsittelee tuloksia, jotka saatiin haastattelemalla Tampereen kaupunginkirjaston henkilökuntaa keväällä 2010. Haastattelujen tarkoitus oli selvittää miten kirjastotyö on muuttunut, millaisia näkökulmia haastateltavilla on mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta sekä millaista mediakasvatukseen liittyvää koulutusta he kaipaavat. Haastatteluihin osallistui yhteensä 20 kirjastotyöntekijää Tampereen kaupunginkirjaston eri toimipisteistä ja osastoilta.

Kirjastotyö on muutoksessa ja sen vaikutus tuntuu myös Tampereen kaupunginkirjastossa. Kirjastoja yleisesti koskevassa keskustelussa on nostettu esille esimerkiksi e-kirjat, sosiaalinen media ja yliopistokoulutuksen sisällöt. Myös mediakasvatus ja medialukutaito ovat olleet keskustelun aiheina. Mediakasvatuksen näkökulmasta yleisillä kirjastoilla on hyvin tunnistettu ja suosittu asema ja niiden kautta tavoitetaan suuria asiakasmääriä. Lisäksi kirjastoissa on omat vahvuutensa ja valmiutensa opettaa kirjaston asiakkaita esimerkiksi tiedonhaussa, medialukutaidon hallitsemisessa tai tekijänoikeuksiin liittyvissä näkökohdissa. Kirjastoista löytyy osaamista, mutta osaamisen hyödyntäminen mediakasvatuksen saralla vaatii vielä töitä.

Tämän raportin tulosten perusteella voidaan sanoa, että kirjastotyö on muuttunut ajan kuluessa huomattavasti. Merkittävin muutos vaikuttaa edelleen olevan 1980- ja 1990-luvuilla tapahtunut kirjastojen automatisoituminen ja tietoteknistyminen. Kirjaston perustyö on pysynyt hyvin samanlaisena, mutta työtä tehdään erilaisten ja uusien välineiden, kuten tietotekniikan, avulla. Myös asiakkaiden koettiin siirtyneen enemmän verkkokirjaston ja internetin käyttöön. Tietoteknisen muutoksen lisäksi kirjaston rooli vaikuttaa muuttuneen olohuonemaiseksi tilaksi, jonka tulisi tarjota kaikille tasapuolisesti sekä sivistystä että virkistystä.

Mediakasvatuksen ja medialukutaidon näkökulmasta mielenkiintoista on se, että vaikka työ onkin muuttunut, niin ainakaan vielä mediakasvatusta tai medialukutaitoa ei mielletä luonnollisesti osaksi työssä tapahtunutta muutosta. Tätä tukee myös se, että perustyön ei koettu muuttuneen kovinkaan paljon. Vaikka työn muutoksen koettiin tapahtuneen erityisesti välineissä (esimerkiksi tietokoneet ja internet), ei mediakasvatusta tai medialukutaitoa myöskään yhdistetty niihin. Mielenkiintoista on se, että tietotekniikka ja internet taas liitettiin hyvin usein mediakasvatukseen ja medialukutaitoon. Haastattelujen yksi erityinen piirre olikin se, että mediakasvatus työn osana tuotiin esiin vasta kun siitä erikseen kysyttiin. Tutkimuksen kannalta tämä ei ollut tarkoituksellista.

Haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että mediakasvatus ja medialukutaito ovat kirjastolle uusi ja vaativa tehtävä. Työn kehittämisen kannalta on oleellista huomioida se, että huolimatta erilaisista asenteista mediakasvatusta ja medialukutaitoa kohtaan, Tampereen kaupunginkirjaston sisällä ei vaikuttaisi olevan suurta vastarintaa. Myöskään mediakasvatus ja sen yhteydessä oleva kasvatus-sana eivät saaneet niin suurta negatiivista kritiikkiä kuin olisi voinut olettaa. Sekä mediakasvatuksen että medialukutaidon koettiin olevan tärkeitä asioita eikä näiden osuutta kirjastotyössä tyrmätty. Mediakasvatustyön koettiin kuuluvan, muiden toimijoiden lisäksi, myös kirjastolle. Tällä hetkellä mediakasvatustyöksi mielletään tietotekniikka ja Netti-Nyssessä tehty työ, mutta myös luokkakäynnit, tiedonhaun opetus, lähdekritiikki sekä aineistonhankinta ja siihen liittyvä laadukkuus otettiin esiin.

Yksi oleellinen näkökohta on huomata myös se, että mediakasvatuksen ja medialukutaidon käsitteet ymmärretään suhteellisen hyvin teoriassa, mutta niiden konkretisoituminen kunkin omassa työssä on vielä epäselvää. Monet työntekijät tekevät mediakasvatukseen ja medialukutaitoon liittyvää työtä, mutta se mielletään kirjaston arkirutiiniksi. Työyhteisöissä on kuitenkin epävarmuutta termien suhteen eikä siksi ole yllättävää, että myös koulutustarpeet liittyivät käsitteiden avaamiseen sekä työn arkeen. Haastateltavat odottavat koulutukselta kirjastokeskeistä räätälöintiä ja toiveina onkin ymmärtää mitä mediakasvatus ja medialukutaito tarkoittavat kirjastotyössä yleisesti, mutta myös kukin omassa yksilöllisessä työssä.

Sisällys

Tiivistelmä.....	2
1. Johdanto.....	4
2. Kirjastotyöntekijöiden muuttuvat roolit	5
2.1. Kirjastotyön muutos	5
2.2. Mediakasvatus ja medialukutaito.....	6
2.3. Mediakasvatus kirjastossa.....	7
3. Tampereen osahankkeen tutkimus.....	10
3.1. Tutkimuksen tavoitteet	10
3.2. Tutkimuksen toteutus	10
4. Tulokset	12
4.1. Kirjastotyössä tapahtuneet muutokset	12
4.1.1. Aineistomuutokset.....	15
4.1.2. Asiakkaiden tarpeiden muutokset	20
4.2. Mediakasvatus ja medialukutaito – näkemyksiä.....	24
4.3. Mediakasvatus ja oma työpiste	31
4.4. Mediakasvatuksen koulutus.....	33
5. Yhteenveto	37
5.1. Kirjastotyön muutos	37
5.2. Mediakasvatus ja medialukutaito.....	39
5.3. Koulutustarpeet.....	42
5.4. Pohdinta.....	43
LÄHTEET	44
Liitteet.....	46
Liite 1. Teemahaastattelurunko	46

1. Johdanto

Kesällä 2008 käynnistettiin valtakunnallinen Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt -hanke, jonka tavoitteena on ollut lisätä kirjastoammattilaisten ja opettajien mahdollisuuksia välittää sisällöllisiä tietoyhteiskuntataitoja sekä luoda uutta osaamista ja työkaluja kirjastojen mediakasvatukseen, monikulttuurisuuden, verkkodemokratian, vuorovaikutteisuuden ja mallintamisen alueille. Projektissa ovat omilla hankkeillaan mukana Hämeenlinnan kaupunginkirjasto - Hämeen maakuntakirjasto, Kouvolan kaupunginkirjasto- maakuntakirjasto ja Tampereen kaupunginkirjasto - Pirkanmaan maakuntakirjasto. Oulun yliopisto ja Tampereen yliopisto tutkivat projektin hankkeiden vaikuttavuutta (Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt, hankekuvaus.)

Tämä raportti on osa Tampereen kaupunginkirjaston osahanketta. Projektisuunnitelman mukaan Tampereen osuus on tuottaa ja dokumentoida malleja kirjastojen uusille työmuodoille. Pirkanmaan alueellinen PIKI-verkkokirjasto uudistetaan vuorovaikutteiseksi kokonaisuudeksi, jossa yhdistyvät kirjastojen kotisivut, kirjastoasiointi sekä valtakunnalliset palvelut. Kirjaston yhteisöllisestä tapahtumatuotannosta laaditaan opas ja lisäksi selvitetään kirjastojen mediakasvatukseen toimivat muodot. (Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt, hankekuvaus.)

Hankkeeseen liittyy olennaisesti kaikkia kirjastoja palveleva konkreettinen koulutus ja projektin myötä saatu tutkimus- ja seurantatieto. Hankkeen tarkoituksena on vahvistaa kirjastojen ja muiden toimijoiden yhteistyöllä työikäisen väestön sisällöllisiä tietoyhteiskuntataitoja sekä luoda ja vakiinnuttaa kirjastojen uusia työkäytäntöjä ja yhteistyömalleja. Tämä käsillä oleva raportti keskittyy erityisesti mediakasvatukseen ja medialukutaitoon Tampereen kaupunginkirjaston työntekijöiden näkökulmasta. Jotta taitoja, työkäytänteitä ja yhteistyötä voidaan vahvistaa tai kehittää, on luontevaa ensin selvittää miten kohderyhmä mieltää mediakasvatuksen ja medialukutaidon.

Tutkimuksen tarkoituksena oli mediakasvatukseen linkittäen selvittää mitkä ovat esteet ja mahdollisuudet uusien työkäytäntöjen vakiinnuttamiseen. Tutkimuksessa pyrittiin myös selvittämään työn muutokseen liittyviä tekijöitä sekä henkilökunnan toiveet ja tarpeet mediakasvatukseen ja medialukutaidon koulutukselle. Näihin kysymyksiin pyrittiin saamaan vastauksia haastattelujen avulla. Kevään 2010 aikana haastatteluihin osallistui yhteensä 20 Tampereen kaupunginkirjaston työntekijää.

Tutkimuksen myötä oli tarkoitus saada vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- Miten kirjastotyö on muuttunut?
- Millaiset ovat asenteet mediakasvatusta ja medialukutaitoa kohtaan?
- Millaista mediakasvatusta henkilökunta toivoo?
- Mitkä ovat esteet ja mahdollisuudet työn kehittämiseksi rajattuna mediakasvatukseen ja medialukutaitoon?

Raportti etenee seuraavasti: Johdannon jälkeen luvussa kaksi pohditaan kirjastotyöntekijöiden muuttuvia työrooleja sekä mediakasvatusta ja medialukutaitoa ja niiden suhdetta kirjastotyöhön. Luku kolme esittelee tutkimuksen tavoitteet ja toteutuksen. Sen jälkeen luvussa neljä kerrotaan haastattelujen tulokset ja lopuksi luvusta viisi löytyy yhteenveto ja pohdintaa.

2. Kirjastotyöntekijöiden muuttuvat roolit

Tässä luvussa pohditaan kirjastoissa tapahtuneita muutoksia sekä henkilökunnan roolia näissä muutoksissa. Ensin luvussa 2.1 käsitellään lyhyesti työn muutokseen liittyviä seikkoja sekä tuodaan esille näkökulmia, joissa kirjastotyöntekijöiden uudet roolit otetaan esille. Sen jälkeen luvussa 2.2 pohditaan mediakasvatuksen ja medialukutaidon käsitteitä. Lopuksi luvussa 2.3 selvitetään mediakasvatuksen ja medialukutaidon roolia kirjastossa.

2.1. Kirjastotyön muutos

Työelämän muutosta on viime vuosina pohdittu paljon niin mediassa kuin alan tutkimuksissa. Työelämässä on todettu tapahtuneen runsaasti muutoksia niin myönteiseen kuin kielteiseenkin suuntaan. Esimerkiksi työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksien on havaittu monessa mielessä parantuneen ja tehtäväkuvien tulleen mielenkiintoisemmiksi. Samalla kuitenkin hyvin monien kohdalla kiire on lisääntynyt ja työ uuvuttaa tekijänsä (Järvensivu 2006, 13, 81-82.) Muutos on aina siirtymistä entisestä johonkin uuteen ja erilaiseen. Hyvänä esimerkkinä voidaan pitää siirtymistä vanhasta ajattelu- ja työtavasta uuteen ajattelu- ja työmalliin. Muutos vaatii aina paitsi uutta tietoa myös halukkuutta sen omaksumiseen ja käyttöön (Tuomisto 1997, 15). Työelämässä tapahtuva muutos vaikuttaa myös työntekijöiden rooleihin ja tehtäviin.

Monet kulttuuriset järjestelmät, mukaan lukien kirjastot, elävät tällä hetkellä murroskautta. Murrosta aikaansaavat muun muassa monet yhteiskunnalliset ja teknologiset tekijät. Kirjastojen perinteiset tehtävät ja tavoitteet ovat saaneet rinnalleen uusia haasteita, jotka ovat laajentaneet ja monipuolistaneet tehtäväkenttää. Suhteessa mediaan ja erityisesti digitaaliseen kulttuuriin kirjastot ovat merkittävässä valinnan paikassa tällä hetkellä (Sintonen 2010, 4).

Opetusministeriö julkaisi vuonna 2003 viimeisimmän kirjastostrategian "Kirjastostrategia 2010". Tämän jälkeen vuonna 2009 julkaistiin "Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015", joka päivittää aikaisemmat kirjasto-ohjelmat ja -strategiat vastaamaan tulevia toimintaympäristön muutoksia. Vaikka aikaisemmissa strategioissa esitetyt arvot ovatkin edelleen ajankohtaisia, ovat painoalueet kuitenkin muuttuneet. Julkaisun mukaan informaatio- ja mediaympäristömme on viime vuosina muuttunut radikaalisti ja vauhti kiihtynyt edelleen (Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015 2009, 9.) Uusimmassa julkaisussa painotetaan kansalaisten sivistyksellistä perusoikeutta sekä kirjastoa tiedonhallintataitojen opettajana.

Yksi merkittävä, kirjastojakin koskeva, muutos on ollut kohti informaatioteknologiaa ja verkostoja kallistuva yhteiskunta. Kirjastot ovat osa muuttuvaa yhteiskuntaa ja siksi ne joutuvat pohtimaan myös omaa rooliaan suhteessa esimerkiksi tietotekniikkaan, sosiaaliseen mediaan tai vaikkapa e-kirjoihin. Kirjastojen tehtävät vaikuttavat kuitenkin jo nyt laajoilta. Niiden täytyy tasapainotella tietohallinnon ja tiedon tarjoamisen kanssa, käsitellä suuria määriä lisääntyvää informaatiota, auttaa kansalaisia selviytymään kasvavien tiedontarpeiden kanssa sekä käsittää ero eri "yhteiskuntaluokkien" välillä ja samalla tasapainotella budjetin, langattomien yhteyksien ja puutteellisen tietotekniikan kanssa. Kaiken tämän keskellä kirjastojen ja ennen kaikkea kirjastotyöntekijöiden täytyy säilyttää roolinsa myös tulevaisuudessa (Fourie 2003, 62.)

Kirjastohenkilökunta joutuu tulevaisuudessa omaksumaan myös uusia erilaisia rooleja, jotka eivät teknologiapainotteisuudesta huolimatta liity vain internetiin tai vaikkapa digitaal-

liseen kuiluun. Yhtenä esimerkkinä voidaan ottaa henkilökunnan opettajan rooli, johon liitetään kirjastonkäytön, tiedonhaun ja medialukutaidon opettaminen. Kirjaston tehtävää tulisi pohtia myös fyysisen tilan kannalta. Kirjastojen tilojen ja niiden suunnittelun tulisi peilata toimivuuteen sähköisellä aikakaudella. Lisäksi neuvonnanomainen rooli, jossa henkilökunta kykenee opastamaan esimerkiksi tekijänoikeudellisissa kysymyksissä sekä tiedonhaun ja hankinnan rooli, ovat esimerkkejä erilaisista tehtävistä (Emt., 68-69.)

Edellisessä kappaleessa otettiin esille medialukutaidon opettaminen. Julien ja Hoffman (2008) haastattelivat kirjastohenkilökuntaa Kanadassa keskittyen informaatiolukutaitoon. Heidän yhtenä tavoitteenaan oli selvittää informaatiolukutaidon opetuksen roolia kanadalaisissa yleisissä kirjastoissa. Haastateltavat määrittelivät informaatiolukutaidon roolin yleisissä kirjastoissa hyvin merkittäväksi. Haastateltavien mukaansa asiakkaat kaipaavat informaatiolukutaidon opetusta ja myös henkilökunta oli kiinnostunut opetustyöstä, jotka liittyivät esimerkiksi internet-tiedonhakuun ja eri tietokantoihin. Kirjasto identifioitiin vahvasti informaatiolukutaidon opettajaksi (Julien & Hoffman 2008, 32.)

Vaikka Julien ja Hoffmanin tutkimuksessa ilmapiiri olikin positiivinen, eivät kaikki haastateltavat silti olleet täysin varmoja kirjaston uudesta ohjaavasta roolista. He kokivat ihmisten tulevan hakemaan kirjastosta vastauksia kysymyksiinsä, eivät opetettaviksi. Pienemmät kirjastot taas ottivat esille henkilökunnan koulutuksen puutteet. Tämä saattoi johtua pelosta joka liittyi joko henkilökunnan katoamiseen tiskiltä tai uuden henkilökunnan rahoituksen puutteeseen (Emt., 33-34.)

Edellä tuotiin esille seikkoja, jotka kuvaavat kirjastojen roolia medialukutaidon ja informaatiolukutaidon parissa. Molemmat vaikuttaisivat olevan hyvin oleellisia osia kirjastojen ja siellä työskentelevän henkilökunnan työnkuvan muutoksessa. Muutokset eivät kuitenkaan ole mahdollisia ilman kunnollista internet-infrastruktuuria ja henkilökunnan koulutusta. Myös alan opiskelijoiden koulutukseen tulisi kiinnittää huomiota (Fourie 2003, 72; Julien & Hoffman 2008, 34.)

2.2. Mediakasvatus ja medialukutaito

Mediakasvatuksen ja medialukutaidon asema ja rooli kirjastoissa on puhuttanut alan osajia jo pidemmän aikaa. Tässä luvussa pyritään selittämään mitä mediakasvatuksella ja medialukutaidolla tarkoitetaan. Mediakasvatus ei ole pelkästään teknologian myötä 2000-luvulla lanseerattu tuote. Suomalaisen mediakasvatuksen voisi nähdä alkaneen jo 1800-luvulla, kun rahvasta pyrittiin valistamaan siveellisiksi kansalaisiksi taidekasvatuksen avulla (Kupiainen et al. 2007, 3.) Mielenkiintoista on se, että kasvatuksellinen toiminta on aina ollut silmiinpistävä, ylhäältä johdettua, vakavamielistä ja korkeakulttuurisesti virittyntä. Toiminta myös edustaa hyvin selkeästi etujoukon ajattelua. Nykyäänkin, tehtäessä eroja turmiollisen viihteen ja kehittävien aineistojen välillä, on löydettävissä moraalipainotuksia. Keskustelu on usein suojelukeskeistä ja esimerkiksi lapset määritellään avuttomiksi ja suojelua kaipaaviksi (Emt., 3-4.)

Mediakasvatus käsitetään yhtä tärkeäksi asiaksi kuin aikanaan kansanvalistaminen ja lasten koulunkäynti. Suomessa mediakasvatuksen on leimannut halukkuus varjelemiseen, suojelemiseen ja torjumiseen. Tähän liittyy vahvasti myös uusien välineiden ja mediateknologian kehittyminen. Uudet välineet ovat luoneet kasvattajille huolenaiheita ja huomattavaa on, että mediakasvatuksen kehitys on kulkenut käsi kädessä mediateknologioiden kehittymisen myötä. Juuri näihin välineisiin viitaten voidaan sanoa, että myös mediakasvatuksen kehitys on ollut teknologisesti painottunutta (Emt., 4 ja 22-23.)

Mielenkiintoista on se, että vaikka kehitys on ollut teknologiapainotteista, sitä ei kuitenkaan tunnuta haluttavan painottaa kirjaston kentällä (ks. esim. Fourie 2003; Sallmén 2009).

Tämä voi luoda ristiriitoja, kun henkilökunta kokee, etteivät mediakasvatus ja medialukutaito liity vain tietotekniikkaan, mutta yleinen keskustelu on tietoteknisesti sävyttynyttä. Julkinen keskustelu on myös antanut kuvan ”möröstä”, joka elää mediassa ja jolta lapset ja kulttuuriministerit pitää pelastaa. Kuitenkin järkevämpää olisi tuoda esille se, että media on osa yhteistä todellisuutta (Kupiainen et al. 2007, 4).

Kupiaisen [et al.] (2007) mukaan mediakasvatus on kiistelty alue ja sillä on monta määritelmää, joissa näkyy aina ajan henki. Esimerkiksi 1950-luvulla puhuttiin audiovisuaalisesta kansansivistystyöstä. 1960-luvulla tuli sanomalehtiopetus ja 1970-luvulla joukkotiedotuskasvatus. Viestintäkasvatus sai kannustusta 1980-luvulla ja mediakasvatus puolestaan on enemmän 2000-luvun käsite, joka on alkanut vakiinnuttaa paikkaansa.

Ennen kuin mediakasvatusta tai medialukutaitoa aletaan määritellä, on syytä ottaa lyhyesti esille median merkitys käsitteenä. Medialla tarkoitetaan niitä välineitä, joilla on mahdollista viestittää ja vastaanottaa viestejä. Näitä välineitä voivat olla esimerkiksi kirjat, sanomalehdet, televisio, radio ja internet. Median voi katsoa kattavan myös näiden välineiden ympärille syntyneet sisällöt ja käytänteet. Useimmiten medialla viitataan erityisesti joukkotiedotusvälineisiin eli massamedioihin, joiden avulla on mahdollista tavoittaa suuri joukko ihmisiä kerralla (Mediametka. Mikä media? Mikä mediakasvatus?.)

Eri määritelmistä huolimatta voidaan suhteellisen kokoavasti sanoa, että *mediakasvatus* on oppimista ja kasvua median parissa. Sillä pyritään tietoisesti vaikuttamaan yksilön median käyttöön ja mediataitoihin ja sillä pyritään kehittämään mediakulttuurissa elämisen perustaitoja. Mediakasvatuksessa ei korosteta tietokoneita, tekniikkaa tai teknologiaa eikä se ole pelkästään medioiden käyttöä tai välineisiin sitoutuvaan pedagogiikkaa. Sen tehtävä on opettaa kohtuullisuutta eri medioiden käytössä (Sallmén 2009, 9-10.)

Vaikka mediakasvatuksesta puhutaankin, se ei ole kuitenkaan löytänyt tietään koulujen opetussuunnitelmiin. Toisaalta taas medialukutaito löytyy esimerkiksi juuri opetussuunnitelmista. Medialukutaidolla onkin vahva sija suomalaisessa keskustelussa. Tähän liittyen lukutaito on saanut uudenlaisia määritelmiä, koska perinteisen lukutaidon valta-asema ei ole enää itsestään selvä. Muita määritelmiä voivat olla tietokonelukutaito, digitaalinen lukutaito, pelilukutaito, brändilukutaito ja visuaalinen lukutaito (Kupiainen et al. 2007, 4-5.)

Medialukutaito on sitä, jota mediakasvatuksella pyritään kehittämään. Jos medialukutaito toteutuu, on yksilöllä kyky hankkia tietoa, analysoida, tulkita, luoda, ilmaista ja osallistua sekä kykyä kyseenalaistaa, kysyä ja luoda uutta. Medialukutaitoon liittyy myös kyky tuottaa erilaisia mediatekstejä sekä kannustaa omiin tulkintoihin (Sallmén 2009, 9.)

2.3. Mediakasvatus kirjastossa

Kuten edellisistä luvuista on huomattavissa, on kirjastotyö ollut muutoksessa jo jonkin aikaa. Mediakulttuurin muutos yleisemmin ja erityisesti internet ovat vaikuttaneet suuresti yleiseen kirjastoon instituutiona. Muuttuneen mediakulttuurin vuoksi myös kirjastojen toimintakulttuuri on muuttunut ja yleisten kirjastojen tehtäväkenttä laajentunut (Vehviläinen 2009, 62.) Esimerkiksi nettikeskustelut e-kirjoista, sosiaalisesta mediasta, työn vaatimuksista, tulevien kirjastotyöntekijöiden koulutuksen sisällöstä ja lasten ja nuorten suhteesta internetiin viittaavat siihen, että kirjastokenttä on muutoksessa. Myös mediakasvatus ja medialukutaito ovat olleet osana muutosjohtoista keskustelua.

Tietoa on saatavilla määrällisesti enemmän kuin koskaan. Siksi onkin oleellista opastaa ihmisiä tiedonlähteille, opettaa arvioimaan löytämänsä tietoa sekä tuoda esille esimerkiksi tekijänoikeuksiin liittyvät seikat. Mediakasvatusta tarvitsevat niin lapset kuin aikuisetkin. On oleellista huomata, että aikuiset luovat malleja, joita lapset seuraavat. Vaikka lapset saattavatkin vaikuttaa näppäriltä tietokoneen käyttäjiltä, ei lapsen kehitystä tule yliarvioida. Lap-

set tarvitsevat myös rajoja. Tästä syystä myös aikuiset tarvitsevat medialukutaitoa eikä opettamistehtävä kuulu lapsille. Tässä asiassa esimerkiksi kirjasto voi olla aikuisen tukena (Sallmén 2009, 22-23.)

Kirjastoista löytyy vahvaa sisällöntuntemuksen osaamista. Ne tarjoavat ihmisten käyttöön aineistoja, jotka ovat käyneet läpi arvioinnin ja seulan. Kirjastojen kokoelmia voidaan pitää laadukkaina tai ainakin siihen kirjastoilla on kova pyrkimys. Kuitenkin internet on murtautunut käsityksen itse valikoidusta ja laadukkaasta aineistosta. Tarjoamalla internetin asiakkaiden käyttöön, kirjasto tarjoaa pääsyn myös sellaisiin aineistoihin, jotka eivät ole käyneet läpi ns. laadunvalvontaa. Maksutonta verkkoaineistoa ei voi valita (Haavisto 2007, 118.)

Kirjastoilla on hyvin tunnustettu ja suosittu asema. Niiden kautta voidaan tavoittaa suuria asiakasmääriä ja siksi kirjastot ovat loistava osa eri toimintaketjuja. Kirjastojen oma painopiste mediakasvatuksessa liittyy aineiston tuntemukseen sekä luotettavuuteen ja arvioinnin opettamiseen. Myös tekijänoikeuksiin liittyvät kysymykset sopivat kirjastojen ohjelmaan (Sallmén 2009, 23.) Vaikka mediakasvatuksessa ei korosteta tietotekniikkaa ja teknologiaa, liittyy sen tarve selkeästi yhteiskunnassa tapahtuvaan viestinnän ja mediakulttuurin sekä tieto- ja viestintäteknologian kasvuun. Kirjastot eivät voi tarjota kaikkea mediakasvatukseen liittyvää opetusta, koska sen kenttä on niin laaja. Kirjastojen on täytynyt tehdä valintoja sen suhteen mihin ne voivat mediakasvatuksessa vastata (Emt., 15). On hyvin luontevaa kehittää niitä alueita ja valmiuksia, joita kirjastossa jo on, mutta myös satsattava uuteen. Sallménin (2009) mukaan kirjaston keskeiset mediakasvatuksen alueet ovat seuraavat:

1. Tiedonhaku ja tiedonhallintataidot (tavoitteena informaatiolukutaito)
2. Uudet lukutaidot (tavoitteena medialukutaito)
3. Digitaaliset pelit ja pelaaminen (tavoitteena pelilukutaito)
4. Sosiaalisen median tuntemus ja sen hyödyntäminen kirjastotyössä (tavoitteena verkostoituminen)
5. Tekijänoikeudet (tavoitteena informaatiolukutaito, medialukutaito, pelilukutaito)

Sallménin mukaan kirjastossa on aina ollut vankka käsitys siitä, mitä tiedonhankinnan hyvään osaamiseen kuuluu. Informaation etsinnän, hankkimisen, arvioinnin ja soveltamisen valmiuksia on alettu kutsua informaatiolukutaidoksi, joka on yksi uusista lukutaidon käsitteistä. Informaatiolukutaitoinen henkilö tunnistaa ja rajaa tiedontarpeensa, etsii informaatiota tehokkaasti, arvioi ja vertailee kriittisesti löytämänsä, käyttää informaatiota tehokkaasti sekä ymmärtää informaation käyttöön liittyvät eettiset yksityiskohdat. Tähän liittyen kirjastojen ja koulujen yhteistyön tulisi olla saumatonta, vakiintunutta ja säännöllistä. Kirjaston tehtävä onkin opastaa erityisesti lapsia ja nuoria monipuolisuuteen tiedonhaussa ja lähteissä. Tämä on hyvin luonteva rooli kirjastoille, koska osaamisessa on tällä saralla jo pitkät perinteet (Emt., 16-17.)

Perinteisen lukutaidon määritelmä on muuttumassa toimintaympäristön muutosten vuoksi ja tämän vuoksi ihmisten tulee osata lukea niin painettuja kuin digitaalisia viestejä. Kirjastoilla on ollut aina vankka tavoite lasten ja nuorten lukutaidon kehittämisessä. Kirjaston tulee myös ylläpitää ja tunnistaa uusia lukutaitoja, koska se tarjoaa asiakkaiden käyttöön esimerkiksi tietokoneita, pelejä, musiikkia, kirjoja ja tietokantoja (Emt., 17-18.)

Kirjastot ovat tarjonneet pelejä asiakkaidensa käyttöön jo pitkään. Kuitenkin uuden vivahteen pelaamiseen myös kirjastojen osalta ovat tuoneet verkkopelit, jotka aiheuttavat ristiriitoja; toiset sallivat ne ja toiset kieltävät. Verkkopelit ovat henkilökunnalle tuntemattomia, niiden pelaamiselle ei ole tiloja eikä niitä oikein mielletä sopivaksi aineistoksi kirjastoon. Sallménin mukaan kirjastoissa on oltava henkilökuntaa, jotka ovat perehtyneet pelien sisältöihin ja ovat kiinnostuneet niistä itsekkin. Näin kyetään ymmärtämään pelien kulttuuria, mutta myös sen tuomia muutoksia lasten ja nuorten elämään.

Sallménin mukaan kirjastot ovat jo hyödyntäneet sosiaalista mediaa perustamalla esimerkiksi blogeja, mutta tämä vaatii vielä pohdintaa siitä kuinka sosiaalisen median odotetaan

palvelevan esimerkiksi lapsia ja nuoria. Kuitenkin sosiaalinen media antaisi mahdollisuuden kirjaston markkinoinnille ja tätä kautta myös uusille asiakkaille. Schontzin [et al.] (2004) mukaan kirjastojen markkinoin ongelmallisuus voi johtua esimerkiksi tietojen ja taitojen puutteesta tai negatiivisista asenteista. Palveluiden ja aineistojen markkinointi on ollut kirjastoille hankalaa ja sosiaalinen media voisi tukea kirjastojen markkinointityötä.

Tekijänoikeuslakien ymmärtäminen voi olla hankalaa kirjaston henkilökunnalle saati sitten lapsille tai nuorille. Tekijänoikeuskysymykset nousevat esiin tiedonhaun opastuksen yhteydessä, mutta myös esimerkiksi pelien ja sosiaalisen median kohdalla. Erilaisten tuotosten käyttö, lähdeviittaukset ja aineistoin levittäminen ovat asioita, joista tulisi olla käsitys (Sallmén 2009, 21.)

Mediakasvatuksen tehtävän voisi Sallménin (2009) mukaan kiteyttää seuraavasti: Mediakasvatuksen tehtävä on antaa valmiuksia selvitä kansalaisena yhteiskunnan erilaisista vaatimuksista. Kirjasto voi mediakasvatuksen myötä tarjota erityisesti lapsille ja nuorille mahdollisuudet osallistumiseen ja osallisuuteen sekä auttaa kehittämään kansalaistaitoja. Tämä kirjastoille haaste, mutta tehtävä sopii sille luontevasti. Osaamista kirjastoista löytyy, mutta sen hyödyntäminen erityisesti mediakasvatuksen saralla vaatii vielä työtä. Onkin syytä kysyä, ovatko kirjastotyöntekijöiden uudet roolit linkittyneenä mediakasvatukseen. Tai ehkä syytä olisikin kysyä, kuinka *paljon* uudet roolit linkittyvät mediakasvatukseen.

3. Tampereen osahankkeen tutkimus

3.1. Tutkimuksen tavoitteet

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa Tampereen kaupunginkirjaston henkilökunnan työkäytännöistä, asenteista, esteistä ja mahdollisuuksista työelämän kehittämisessä rajattuna mediakasvatukseen ja medialukutaitoon. Tarkoituksena oli saada mukaan sellaista henkilökuntaa, jolle mediakasvatus tai medialukutaito ei olisi kovin tuttua. Tästä syystä tietoturrit jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle, koska niissä tehtävä työ liittyy jo nyt paljon mediakasvatukseen ja medialukutaitoon.

Tarkoituksena oli saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Miten kirjastotyö on muuttunut?
- Millaiset ovat asenteet mediakasvatusta ja medialukutaitoa kohtaan?
- Millaista mediakasvatuksen koulutusta henkilökunta toivoo?
- Mitkä ovat esteet ja mahdollisuudet työn kehittämiseksi rajattuna mediakasvatukseen ja medialukutaitoon?

3.2. Tutkimuksen toteutus

Tampereen kaupunginkirjaston henkilökuntaa haastateltiin keväällä 2010. Haastattelut aloitettiin huhtikuussa ja viimeiset haastattelut tehtiin kesäkuussa. Tutkimukseen otettiin mukaan yhteensä 20 henkilöä; kirjastovirkailijoita, kirjastonhoitajia sekä kirjastonjohtajia. Alun perin haastatteluihin oli tarkoitus ottaa vain kirjastovirkailijoita ja kirjastonhoitajia, mutta joidenkin kirjastojen ja osastojen kohdalla tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista vähäisen kiinnostuksen vuoksi ja siksi haastatteluihin ilmoittautui myös muutama johtaja. Tämä seikka ei kuitenkaan vaikuttanut haastattelujen tuloksiin, koska johtajatkin tekevät monissa pisteissä hyvin pitkälti kirjastonhoitajan töitä. Heidät otettiin siis mukaan aineistoon kirjastonhoitajina eikä heitä ole eroteltu aineistossa mitenkään.

Haastateltavat rekrytoitiin erilaisissa tilaisuuksissa kuten henkilöstöpalaverissa, henkilöstöfoorumissa, lähikirjastoseminaarissa ja sähköpostin avulla. Lähikirjastoista otettiin mukaan 15 henkilöä ja pääkirjastosta 5 henkilöä eri osastoilta. Vain kaksi kirjastoa jäi puuttumaan lähikirjastoedustuksesta. Kaikki haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Ennen varsinaisia haastatteluja tehtiin pilottihaastattelut neljälle Hervannan kirjaston työntekijälle. Myös pilottihaastattelut ovat mukana tässä raportissa, koska ne eivät muuttaneet alkuperäistä haastattelurunkoa kovinkaan paljon. Lisäksi oli huomattavaa, että pilottihaastatteluihin osallistuvat vaikuttivat tyytyväisemmiltä kuullessaan olevansa mukana lopullisessa aineistossa. Haastattelurungossa on joitakin kysymyksiä, mitä ei kysytty suoraan pilottihaastatteluissa, mutta osaan näistä kysymyksistä saatiin vastauksia muiden kysymysten yhteydessä, joita oli kuitenkin yhteensä n. 40 kappaletta.

Tutkimuksen analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä teemoittelun avulla. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja ja ne nauhoitettiin ja litteroitiin. Litterointien jälkeen aineistosta alleviivattiin oleelliset kohdat. Tutkimuksessa oli käytössä haastattelurunko (liite 1) ja sen perusteella tehty analyysirunko, joka noudatti hyvin pitkälti haastattelurunkoa. Analyysirunkoa varten muodostettiin neljä selkeämpää teemaa, jotka olivat "työn muutos", "mediakasvatus ja medialukutaito - näkemyksiä", "mediakasvatus ja työpiste" sekä "mediakasvatuksen koulutus". Aineistosta kerättiin vastaukset kaikkien esitettyjen kysymysten ja näiden suurempien teemojen alle. Tämän jälkeen kukin kysymys käytiin

läpi ja vastauksista pyrittiin löytämään yhteneväisyyksiä ja näin muodostamaan laajempia kokonaisuuksia.

Haastatteluista

Yhteenvetona voidaan todeta, että haastattelut toimivat hyvin. Haastattelija otettiin hyvin vastaan ja asennoituminen haastattelua oli kohtaan positiivista. Kuitenkin henkilökunnan rekrytoiminen haastatteluihin onnistui vaihdellen. Pilottihaastattelujen rekrytointi tehtiin Hervannan kirjastossa henkilöstöpalaverin yhteydessä ja osallistujia löytyi yli odotusten. Lähikirjastohenkilökuntaa rekrytoitiin seminaarissa, jossa oli mukana lähikirjastojen johtajia. Tilaisuus oli onnistunut ja pian tämän jälkeen haastateltavia lähikirjastoista alkoi ilmoittautua.

Vaikka lähikirjastojen haastateltavien rekrytointi tapahtuikin hyvin pitkälti johtajien kautta, se ei kuitenkaan vaikuttanut haastateltavien valintaan. Osa haastateltavista halusi osallistua itse, toista saatettiin "painostaa hyvässä hengessä" ja jossakin suoritettiin arvonta. Muutamassa kirjastossa esimies oli ehdottanut haastattelua tietyille henkilölle, mutta tämä johtui haastattelijan antamista suosituksista. Haastattelija suositteli, että mukaan tulisi sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole kovin paljon tekemisissä mediakasvatuksen kanssa. Näiden seikkojen pitäisi osoittaa se, että esimiehet eivät ehdottaneet haastatteluihin kirjaston kannalta "sopivia henkilöitä".

Metson työntekijöiden rekrytointi ei onnistunut yhtä hyvin kuin pilottien ja lähikirjastojen rekrytointi. Tämä johtui osaltaan rekrytoijan osaamattomuudesta mutta myös foorumin luonteesta. Foorumiin osallistui paljon henkilökuntaa, eivätkä kaikki varmasti kokeneet haastattelujen koskevan juuri heitä. Lisäksi rekrytoijan olisi pitänyt olla aktiivisempi ja innostaa henkilökuntaa enemmän.

Näiden kokemusten perusteella voidaan sanoa, että koska tutkimuksen valokeilassa oli hiukan tuntematon ja arkakin aihe (mediakasvatus ja medialukutaito), onnistui rekrytoiminen huomattavasti paremmin pienissä tilaisuuksissa, joissa oli mukana erityisesti informoitava henkilökunta. Tällöin oli mahdollisuus osoittaa viesti juuri niille, joita se koskee ja kertoa tarkemmin mistä tutkimuksessa on kysymys ja miksi siitä on tultu kertomaan juuri heille. Aiheen arkuuteen viitataan sillä, että joidenkin rekrytointien yhteydessä jo mediakasvatussanana mainitseminen aiheutti supinaa, liikehdintää ja jopa pienoista desibelien nousua. Tällöin moni saattoi myös ohittaa koko asian ja kokea ettei asia kuulu hänelle, vaikka viesti olisikin koskenut juuri häntä. Myöhemmin tuli esille, että monet olivat kokeneet, etteivät he osaa vastata mediakasvatukseen liittyviin kysymyksiin.

4. Tulokset

Tässä luvussa raportoidaan haastattelututkimuksen tulokset. Ne kohdistuvat kahteen laajempaan teemaan, joita ovat haastateltavien työhön liittyvät muutokset sekä mediakasvatukseen ja medialukutaitoon liittyvät näkökulmat. Ensin luvussa 4.1 selvitetään kirjastotyössä tapahtuneita muutoksia sekä näihin muutoksiin liittyviä ajatuksia ja tunteita. Sen jälkeen luvussa 4.2 tuodaan esille haastateltavien näkemyksiä mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta. Lopuksi luvuissa 4.3 ja 4.4 pohditaan oman työpisteen suhdetta mediakasvatukseen ja medialukutaitoon sekä selvitetään kiinnostusta mediakasvatuskoulutukseen.

Raportissa esiintyvien haastateltavien nimet on muutettu anonymiteetin suojaamiseksi. Haastateltavat esiintyvät vain kerran tietyllä nimellä ja sen jälkeen nimeä on vaihdettu. Raportissa nainen voi esiintyä miehen nimellä ja päinvastoin. Haastattelija on merkitty H-kirjaimella. Joissakin lainauksissa haastateltavien kerrontaa on jouduttu lyhentämään anonymiteetin ja ymmärrettävyyden ylläpitämiseksi. Tällaiset kohdat on merkitty kahdella viivalla (- -).

Tulosten yhteydessä on käytetty myös jonkin verran miellekarttoja (kuviot 1-5). Näiden karttojen tarkoitus on auttaa hahmottamaan haastateltavien ajatuksia eri tavalla. Miellekartat voidaan nähdä hyvänä tapa ilmaista asioita, koska haastatteluaineisto perustuu niin vahvasti yksilöiden ajatuksiin ja miellelyhtymiin varsinkin mediakasvatuksen ja medialukutaidon kohdalla.

Keväällä 2010 tehtyihin haastatteluihin osallistui yhteensä 20 henkilöä, joista kirjastovirkailijoita oli 11 ja kirjastonhoitajia 9. Haastateltavien työuran keskimääräinen pituus oli n. 24 vuotta. Lyhin työura oli 3 vuotta ja pisimmät yli 40 vuotta. Haastatteluihin osallistui myös neljä kirjaston- tai osastonjohtajaa, mutta he esiintyvät raportissa kirjastonhoitajien ominaisuudessa.

4.1. Kirjastotyössä tapahtuneet muutokset

Kirjastomaailma elää jatkuvassa muutoksessa ja kysyttäessä tämä tuli esille myös haastateltavien kerronnassa. Suurin osa haastateltavista koki, että työ on muuttunut todella merkittävästi. Moni kuitenkin sanoi, että työ on muuttunut vain suoritustapojen ja välineiden kannalta, mutta perustyö on pysynyt samana. Haastateltavia ei pyydetty määrittelemään mitä perustyöllä tarkoitetaan. Kuitenkin oleellista on se, että esimerkiksi lainaus, palautus, aineistohankinta ja asiakaspalvelu ovat pysyneet kirjaston perustyönä, mutta työtä tehdään erilaisten ja uudenlaisten välineiden, kuten tietokoneiden, avulla. Eniten keskustelua muutoksen kannalta aiheuttikin *tietotekniikka*, johon liitettiin *kirjastojärjestelmät*, *verkkokirjasto*, *internet* ja *automaatit*. Esille tuotiin kuitenkin myös muita, ei-tietoteknisiä muutoksia.

Ossi: - - ehkä kaikkein sellanen konkreettisin ja suurin muutos on se, että tietotekniikka on kyllä kaikessa armostomuudessaankin - - merkinny ja merkitsee 90-luvulta lähtien tähän päivään siis suunnattoman paljon suurempia mahdollisuuksia sen suhteen mitä me asiakkaille löydämme ja mitä me voimme heille tarjota. Että se on musta ehkä suurin muutos, että alkuaikoina hirvittävän paljon oli muistin varassa, semmosen epätoivoisen selaamisen.

Kirjastojärjestelmät

Tietotekniikka toi kirjastoihin monenlaisia muutoksia ja se vaati ja vaatii edelleen jatkuvaa opettelua. Yksi merkittävä muutos olivat atk-pohjaiset kirjastojärjestelmät, joiden avulla tieto esimerkiksi aineistojen liikkumisesta voidaan pitää paremmin ajan tasalla. Yhden haastateltavan mukaan tämä mahdollistaa paremman asiakaspalvelun, mutta toisten haastatelta-

vien mukaan lisää työn tempoa. Kaiken pitää sujua ja sitä odotetaan myös asiakkaiden puolelta.

H: Mainitsit myös, että se [muutos] on hankaloittanu. Voitko kertoa vielä tarkemmin, et miten?

Siiri: - - se on varmaan siinä, et sitä ku ajatellaan, et täytyy olla kauheen nopee ihan toi lainaus/palautus. Kun on tietokone, ni se pitää käydä siinä ja asiakkaat olettaa, että se on muuttunu hirvittävän ja kaikki pitää sujua sillä tavalla, et ennen se oli verkkaisempaa, rauhallisempaa.

Verkkokirjasto, internet ja automaattit

Tietotekniikan ja kirjastojärjestelmien myötä myös verkkokirjastot kehittyivät. Tähän liittyen moni koki asiakkaiden tekevän nykyään tiedonhaut itse verkkokirjastossa ja internetissä. Haastatteluissa tulikin esille, että verkkoon siirtymisen myötä asiakkailla ei ole enää samantaista tarvetta tulla kirjastoon. Tästä syystä jotkut kokivat perinteisen tietopalvelun vähentyneen. Haastatteluissa mainittiin lisäksi se, että tiedonhaku on siirtynyt "tietokirjoista nippelitiedon googlettamiseen" myös omassa työssä. Verkkokirjaston ja internetin lisäksi työn koettiin helpottuneen myös lisääntyneiden palautus- ja lainausautomaattien kannalta.

Tietotekniikan positiiviseksi puoleksi koettiin huomattavasti parantuneet hakukäytännöt. Lisäksi esimerkiksi erilaisten aineistopakettien laittaminen verkkoon muiden käyttöön vähentää ylimääräistä työtä eikä kaikkea tarvitse tehdä aina uudestaan. Mielenkiintoisena seikkana otettiin esille se, että tietotekniikka mahdollistaa asiakkaiden tasavertaisuuden siinä mielessä, että tieto ja siihen liittyvä valta ei ole enää vain kirjaston työntekijöiden takana.

H: Onko työ siun mielestä muuttunut jotenkin merkittävästi?

Jani: - - sehän nyt on tietysti, että ihmiset pystyy hakee verkosta tietoo itse. - - , ne pystyy myöskin näkemään missä on materiaali, - - joko ne hakee sen sieltä hyllystä tai ne kysyy miksei se ole siellä. - - Ja sitten tosiaan, et tietokoneet on tullu sinne. Kyllä siinä varmaan on semmonen, että asiakkaat on, ne on oikeestaan tasavertaisempia tällä hetkellä.

H: Millä tavalla?

Jani: Sillai, et me ei olla siellä, että meillä on täällä se tieto ja sitte meiltä tullaan kysymään sitä.

Tietotekniikan koettiin kuitenkin myös lisänneen työtä ohjelmien ollessa epäkunnossa tai esimerkiksi suurten sähköpostimäärien takia. Yhden haastateltavan mukaan työ on muuttunut ruudun takana istumiseksi sen sijaan, että oltaisi täysipainoisesti läsnä. Toinen haastateltavista toi esille sen, että lasten ja nuorten kirjastonkäyttö on siirtynyt verkkoon perinteisen kirjallisuuden ja lukemisen sijaan. Sosiaalisen median kannalta otettiin esille se, että tarjolla on monenlaisia kanavia ja kirjastoilla tuntuu olevan kova kiire liittyä eri palveluihin. Tällöin kirjastot saattavat lähteä hätiköiden mukaan ilman että ne pohtivat millaisia sisältöjä käyttäjille voisi tarjota.

Ei-tietotekniset muutokset

Haastateltavat toivat esille myös muutoksia, jotka eivät liittyneet tietotekniikkaan. Haastatteluissa mainittiin esimerkiksi työnjaon olleen ennen selkeämpi ja tiukempi virkailijoiden ja hoitajien välillä. Nykyään virkailijoitakin kannustetaan neuvontatyöhön. Esiin otettiin myös kiire, mikä tuntui lisääntyneen muutenkin kuin tietotekniikan vaikutuksesta. Haastateltavat mainitsivatkin, että työ oli ennen rauhallisempaa ja verkkaisempaa. Lisäksi asioiden hoitamisen vaikeutuminen lisääntyneiden väliportaiden takia otettiin esille. Yksi haastateltavista koki, että keskustelu henkilökunnan sisällä oli kadonnut. Toinen koki ilmapiirin olevan nykyään kireämpi ja määrärahojen aina lopussa kesken vuotta.

Laajemmalti esiin otettiin tiedon muuttuminen, koska ennen ei ollut tarvetta pohtia asioita niin monelta eri kantilta, vaan kaikki oli helpompaa. Mielenkiintoinen ajatus oli se, että ihmisten katsottiin elävän yltäkylläisyydessä ja siksi kirjaston palveluja ei osattu arvostaa samalla tavalla kuin ennen.

Justus: Ja toinen sellanen konkreettinen - - on toi yhteiskunnan taloudelliset voimavarat. Mehän eletään tällä hetkellä yltäkylläisyydessä, sanoisin suorastaan ylenpalttisessa yltäkylläisyydessä, verrattuna alkuaikoihin. Sil on tietysti vaikutuksensa, - -, että kansalaiset on kaiken kaikkiaan tottunu niin suureen määrään kaikessa, että ehkä sillä on enemmänkin vaikutusta kun me itse täällä laitoksen sisällä näemme, koska sehän muuttaa myös arvostuksia ja..

H: Voitko kertoa miten muuttaa?

Justus: Sillä tavalla, että käyttäjätkään ei välttämättä enää ainakaan kaikki, nuorempi polvi varsinkaan, he eivät samalla tavalla ehkä kaikki ainakaan arvosta näitä palveluja mitä arvostivat joskus silloin kun se ei ollu itsestään selvää.

Työn muutoksiin liittyvät ajatukset ja tunteet

Muutokset aiheuttivat monenlaisia ajatuksia ja tunteita. Siinä, kokivatko virkailijat tai hoitajat työn muutoksen selkeästi positiivisemmin tai negatiivisemmin, ei ollut eroa. Muutoksen kannalta tärkeää on se, että monien haastateltavien mukaan kirjasto ei voi jäädä menneeseen ja vanhaan, vaan sen on muututtava ajan mukana.

Tietotekniikka oli merkittävä osa työn muutosta ja siksi muutokseen liittyvät tunteet ja ajatukset koskivatkin pitkälti sitä. Tietotekniikasta puhuttiin positiiviseen sävyyn eikä se aiheuttanut enää pelkoa tai kauhistusta verrattuna aikaisempaan. Tietotekniikan kannalta koettiin positiiviseksi se, että sen mukana on tullut paljon hyviä ja toivottavia asioita kuten tiedon löytymisen parantuminen ja tietotekniikan vapauttaman ajan suuntaaminen sisältö- ja kehittämistyöhön kuten ihmisten opastamiseen. Tiedonhankintakaan ei enää ole muistin varassa ja tietotekniikka mahdollistaa paremman tarjonnan juuri asiakkaille, helpottaa työtä ja kehittää ammatillista osaamista.

Visa: - - fyysinen työhän on tavattomasti helpottunu.

H: Joo.

Visa: Joo, että kyllä koneet on huomattavasti, huomattavasti helpottanu sitä työtä.

H: Eli ne on ihan jees noi koneet?

Visa: Ne on ehdottomasti joo ehdottomasti, ne on ihan hirveen hyvä työväline, etten mä tiedä miten vois tehdä. Ja pidän automaateista, en oo mikään automaattien vastustaja ollenkaan - -.

Myös automaattien tulo kirjastoihin koettiin vain hyvänä ja helpottavana asiana. Henkilökunnan ei tarvitse olla aktiivisesti tiskillä lainaamassa ja palauttamassa eikä asiakkaiden tarvitse jonottaa.

Toisaalta tietotekniikan koettiin luovan myös haasteita. Se vaatii paljon opiskelua ja kiinnostavatkin asiat vievät voimia esimerkiksi sijaisten puutteen takia. Jotkut taas kokivat asiakkaiden määrän vähentyneen tietotekniikan vaikutuksesta ja se saattoi harmittaa. Yhden haastateltavan mukaan oman roolin muuttuminen automatisoitumisen myötä oli pelottavaa. Hän pohti muutosta omassa työssään, joka tulisi virkailijan ominaisuudessa muuttumaan neuvonnanomaiseksi, ja kuinka tiedonhaun haasteisiin voidaan silloin vastata. Huolettavaa oli myös se kuinka työyhteisö kestää nämä muutokset ja tuleeko työnjaon ja vastuun suhteen yhteentottoja. Toinenkin haastateltava koki hiukan "surumielisyyttä" pohtiessaan onko hän jo tarpeeton.

H: Miltä noi muutokset siusta tuntuu?

Elmo: Osa niistä pelottaa.

H: Mitkä siuta pelottaa?

Elmo: Mua pelottaa se, esimerkiksi ton automatisoitumisen myötä mikä tulee ole mun rooli. Käykö meille niin kuin pankeissa kävi? Pannaako meidät pellolle ja missä marssijärjestyksessä? Se pelottaa, se on ihan siis konkreettinen pelko. - -

H: Aivan.

Elmo: Nää on ihan sellasia konkreettisia pelkoja ja sit tietysti pelottaa todellakin se, että pysyy ite tässä muutoksessa mukana.

Joidenkin haastateltavien mukaan uusien järjestelmien jatkuva tulo aiheuttaa jatkuvia haasteita, koska kirjaston tulee elää asiakkaiden mukaan. Yksi haastateltavista otti esille sen, että tietotekniikan tulo voi mahdollistaa paremman tiedon löytyvyyden asiakkaan kannalta. Kuitenkin toimiessaan itsenäisesti verkossa ja luottaessaan vain omiin kykyihinsä asiakkaalta voi jäädä jotain merkittävää löytämättä.

Yhden haastattelun yhteydessä tuli esille huoli lasten lukutaidon huonontumisesta ja jopa katoamisesta, koska lapset eivät enää lue yhtä pitkäjännitteisesti, vaan siirtyvät internetiin lukemaan hektisemmin ja lyhytjännitteisemmin. Haastateltava kuitenkin totesi, ettei liikkuva juna voi enää pysäyttää, mutta oli huolissaan perinteisen lukutaidon puolesta. Tässä yhteydessä hän mainitsi mediakasvatuksen ja liitti sen internetiin sekä lasten toimintaan ja lukemiseen siellä.

H: Miltä se [työn] muutos tuntuu?

Sakari: En mä...enemmän mä oon pistänyt merkille, - -, huolestuttaa onko ylipäätään lasten lukutaito kadonnu. Tai sillä tavalla vai onko sitte tää vaan pelkää harhaa, että tuntuu, että lapset ei tänä päivänä enää lue yhtä pitkäjännitteisesti kuin aikasemmin. Tää on sitä, että kohta varmaan mennään siihen mediaan, mediakasvatukseen.

H: Mitä tarkoitat että mennään mediakasvatukseen?

Sakari: Sillä tavalla, että se lapsetkin on siirtyneet hyvin paljon tuonne internetiin ja sinne ja sieltä luetaan hektisemmin lyhytjännitteisemmin ynnä muuta.

4.1.1. Aineistomuutokset

Aineistonhankinta

Haastattelujen perusteella voidaan kokoavasti sanoa, että kirjastojen vahvana pyrkimyksenä on hankkia määrärahojen puitteissa kattavasti aineistoja, mutta erityisesti sitä mitä asiakkaat haluavat. Aineistonhankinnan suhde asiakkaiden tarpeisiin jakoi mielipiteitä, mutta suurin osa koki, että omassa työpisteessä aineistonhankinta oli hyvä, vaikka he eivät itse olisikaan hankintoja tehneet. Merkittävänä pidettiin sitä, että aineistonhankinta on nykyään varman päälle pelaamista ja että hankinnassa ollaan menossa enemmän kohti viihteellisyyttä. Tästä eivät kaikki pitäneet.

H: Millainen aineiston valinta on mielestäsi suhteessa asiakkaiden tarpeisiin omassa työpisteessäsi? Hankitaanko teille sitä mitä asiakkaat haluavat?

Alma: Kyllä, se on mun lähtökohta, et mä pyrin hankkimaan sitä mitä asiakkaat oikeesti haluaa. - - mut mä mielelläni esimerkiksi kotimaisia esikoiskirjailijaa kokeilen joka vuosi haluan ottaa joitain sinne, että ois selvästi vähän laajempi skaala, mut ne ei valitettavasti kierrä.

H: Just.

Alma: Kyllä se on se viihdepuoli.

H: Ja se varmaan vaikuttaa myös siun hankintaan?

Alma: Hankintoihin kyllä.

H: Joudutko valitsemaan sinne myös sellasta mitä et halua?

Alma: Ehdottomasti joudun ja sydän verta vuotaen sen teen. -- Koska kirjat on hirvittävän kalliita.

Haastatteluissa tuli esille, että kirjasto ei voi koskaan saada 100-prosenttista tyytyväisyyttä asiakkaiden monien kiinnostuksen kohteiden vuoksi. Ne, jotka eivät kokeneet aineistonhankinnan olevan aina niin hyvää, toivat esille esimerkiksi sen, että kirjaston tulee tarjota mutakin kuin mainstream-kirjallisuutta ja bestsellereitä. Myös vähemmistöjen ja marginaali-aineistojen tulee saada äänensä kuuluviin. Esiin tuli lisäksi se, että henkilökunnankin toivoisi mieltävän lainaajakuntaa vielä enemmän. Jotkut kokivat, että määrärahojen puute estää hankkimasta niin paljon aineistoja kuin olisi tarvetta ja tähän liittyen esimerkiksi dvd-levyjä ja cd-äänikirjoja kaivattiin lisää.

Virkistys vs. sivistys

Haastattelujen yhtenä osuutena oli myös selvittää miten haastateltavat mieltävät kirjaston sivistys- ja virkistystehtävän suhteessa toisiinsa. Tämä aiheutti paljon keskustelua ja sekä aineistot että aineistonhankinta otettiin toistuvasti esille. Monien haastateltavien mielestä kirjaston virkistystehtävä on lisääntynyt ja korostunut, mutta se ei tarkoittanut sitä, että se olisi ollut merkityksellisempää tai tärkeämpää. Mielenkiintoista oli se, että monet kokivat tietoineistojen olevan sama kuin sivistävien aineistojen. Toisaalta taas viihde rinnastettiin usein virkistykseen. Viihteeksi luokiteltiin esimerkiksi jotkut kaunokirjalliset teokset kuten dekkarit ja "viihdehömppä". Kuitenkin esiin tuli se, että nykyään dekkaritkin ottavat ytimekkäästi kantaa yhteiskunnallisiin ilmiöihin kun taas esimerkiksi tietoluokassa olevat puutarhakirjat voivat virkistää.

Asiakkaiden kannalta esiin tuli se, että ihmiset ovat väsyneitä ja stressaantuneita ja he kaipaavat viihdettä, virkistystä sekä rentoutumista työn vastapainoksi. Yhden haastateltavan mukaan tietoa tulee jo muualtakin, joten esimerkiksi yleisötapahtumiin tulisi panostaa enemmän. Toinen haastateltava mainitsi, että ihmiset ovat jo sivistyneitä ja kirjasto voi tarjota korkeintaan tukea ja täydennystä sivistykseen. Yhtenä esimerkkinä tuotiin myös se, että kirjasto ei ole museo tai edustuskokoelma, vaan sieltä tulee saada se, mitä ihmiset haluavat.

H: Periaatteessa vähän tossa on olo, että kirjasto tarjoaa enemmän virkistäytymistä?

Sonja: No niin!

H: Sen siis sivistymisen tilaan tavallaan.

Sonja: Kyllä varmasti, että se puoli saa enemmän ja se on mun mielestä ihan oikein. Kait tässä rupee kasvaa ja tajuaa sen ettei me olla me museoita missä vaan, että tarvis tosiaan tarjota sitä mitä ihmiset haluaa. Ja juuri se virkistyminen.

Kuitenkaan kirjaston lisääntynyt virkistävä luonne ei saanut pelkkää kannatusta. Aineistojen viihteellistyminen saatettiin kokea murheelliseksi, koska silloin asiakkaat eivät pääse syvemmälle eri aiheisiin. Lisäksi monet hienot taiteen ja tieteen tuotteet joudutaan jättämään pois aineistonhankinnoista hittituotteiden tieltä. Sivistyksen kannalta otettiin esille, että se ei ole kadonnut, vaan ilmenee eri tavoin. Esimerkiksi kokoelman monipuolisuus ja asiakkaiden tasapuoliset mahdollisuudet koettiin sivistäväksi tehtäväksi. Jotkut haastateltavista mainitsivat opiskelun ja lasten oppimisen tukemisen sekä siihen liittyvän sivistyksen. Yhden haas-

tateltavan mukaan nykyään voisi kuvitella juuri mediakasvatuksen ja medialukutaidon korvaavan perinteistä sivistävää tehtävää.

Sivistys aiheutti yllättävän paljon keskustelua. Haastatteluissa mainittiin, että kirjastojen tulee tarjota myös vanhempaa kirjallisuutta sivistävään tarpeeseen eikä kirjaston tule toimia kirjakaupan tavoin tai kilpailla huvipuiston kanssa. Yksi haastateltava mainitsi, että jos joku moittisi kirjastoa jostakin niin luultavasti aineistojen viihteellistymisestä. Hän lisäsi vielä, että kirjastolla on kuitenkin vahva sivistyksen perinne ja toiveena tuntuu olevan, että ihmiset lukisivat edes jotain kunhan lukevat. Haastatteluissa tuli esille myös se, että aineistojen suhteen tulee olla valpas, ettei kaikki olisi niin markkinavetoista ja kaupallista. Nykyään esimerkiksi kirjailijoista tehdään tähtiä ja tätä kautta myydään henkilöitä kirjojen sijaan.

H: Miltä se [viihteen tarjoaminen] tuntuu? Onko se ok - - ?

Vappu: Kyl se tietyllä tavalla on ihan ok, mutta kyllä siinä mun mielestä saisi olla valppaana - -, että mihinkä kaikkeen. Onko kirjaston otettava kaikki mitä toi kaupallinen mukamas kirjallisuuskustantamot, mitä ne syyttää tänä päivänä. Kustantamojen toiminta, ni se näyttää pahalta tällä hetkellä.

H: Millä tavoin pahalta?

Vappu: Siis se kaupallistuminen. - - kyllähän se on näihin, tämmöstä hypetystä näihin tiettyihin, et kirjailijoista tehdään semmosia tähtiä, et myydään henkilöitä. - - Siitä minä en kyllä tykkää.

Viihteen kasvusta huolimatta tärkeäksi seikaksi nousi se, että sivistävä voi olla virkistävää ja päinvastoin eivätkä nämä kaksi poissulje toisiaan. Sivistyksen ja viihteen välillä tulisi olla balanssi. Haastateltavista vain muutama korosti selkeästi kirjaston virkistävää tehtävää. Yksi haastateltavista puhui kirjaston olemuksesta enemmänkin kulttuurilaitoksena, jolloin kirjasto tarjoaisi mahdollisuuksia monipuoliseen harrastamiseen ja tätä kautta kirjastosta saisi virikkeitä ja merkityksiä elämään.

H: Miten koet kirjaston sivistämis- ja virkistämistehtävän suhteessa toisiinsa? *Onko toinen merkityksellisempää?*

Isto: - - mä oon enemmän semmonen käytännön ihminen kuitenkin, et mä haluan et on kulttuurilaitos johon kaikki voivat tulla, oli se sitten tavallaan sivistys tai virkistystä. Mun mielestä se on tietenkin tärkeää, et meistä ei tuu pelkää virkistyslaitos, - - kyl mä oon enemmän semmonen kulttuurilaitoksen kannattaja, joka kirjasto tavallaan tarjoais mahdollisuutta monipuoliseen harrastamiseen ja meiltä saisi virikkeitä, meiltä saisi sisältöä ja merkityksiä elämään.

H: Aivan.

Isto - -, mut kyl mä haluaisin semmosta kulttuuritehtävää korostaa. Ehkä se on sivistyksen ja virkistämisen erottaminen toisistaan jossain määrin vähän tarpeetonta ja sit jotenkin, että ehkä niitten käsitteiden sijaan me voisit puhua kulttuurilaitoksesta ja kokemuksista ja merkityksistä.

Haastattelun yhtenä osana oli selvittää kuinka kirjaston aineistot ovat muuttuneet ajan kuluessa, miltä nämä muutokset haastateltavista tuntuvat ja kuinka he kokevat aineistojen muuttumisen tulevaisuudessa. Haastateltavat lähtivät pohtimaan aineistojen muutoksia kahdesta näkökulmasta; formaattien ja sisältöjen kautta.

Formaattimuutokset

Konkreettisia formaattimuutoksia olivat siirtyminen levy- ja kasettinaeistoista (lp, c-kasetti ja vhs) cd-, dvd- ja nyttemmin mp3- ja blu-ray -formaatteihin. Nykyhetkeen liittyen esiin tuli "dvd-rynnistys", joka on ollut valtavaa kirjastoissa ja tähänkin liittyvä av-aineistojen huima lisääntyminen. Tällä hetkellä kirjasto tarjoaa vielä c-kasetteja ja vhs-muotoisia aineistoja, jotka aikoinaan aiheuttivat paljon keskustelua siitä kuuluvatko nämä formaatit kirjastoon lainkaan. Nyt kuitenkin suurin osa uskoi niiden pian katoavan kokonaan vanhentuneina.

H: Onko aineistot mielestäsi muuttuneet konkreettisesti viime vuosien aikana?

Ahti: Sikäli on, että alkuaikoina kun mä tulín, ni sillohan oli pelkkiä kirjoja ja lehtiä, että lehdetkin lainattiin jotenkin erilailla. Nykyäänhän ne käsitellään kuin kirjat - - mutta ei ollu noita cd:tä ei ollukaan, mutta sitten pikku hiljaa tuli kasetteja ja sit tuli vhs-videoita tuli ja siinäkin oli suuri vastustus, että voiko kirjastossa semmosia olla, näin radikaalia ja aineistoa.

H: Oliko se täällä Tampereen sisällä vai teijän kirjastossa?

Ahti: Siis Tampereella yleensä joo, että kyllä täällä on aina sellai siihen menty mukaan ja sitten on tietysti dvd:t on tullu, että se on sillä tavalla muuttunu noin kaiken kaikkiaan.

Muutama haastateltavista otti esille myös e-kirjojen ja e-aineistojen ilmestymisen. He kokivat niiden nyt jo lisääntyneen ja olevan toivottava ja kasvava trendi ainakin joidenkin aineistojen kohdalla. Esimerkiksi tietokirjojen ja erilaisten hakuteosten aseman ei koettu enää olevan niin vahva, vaan paljon tietoa saa myös internetin kautta. Tähän liittyen yhden haastattelun yhteydessä otettiin esille internetin ja verkkokirjaston ansiosta mahdollistunut kokoelmien tuoreus. Internetin ansiosta kirjastojen ei tarvitse enää väkisin pitää kokoelmissaan vanhoja tietokirjoja vain sen takia, että niitä olisi edes joku tarvittaessa. Myös verkkokirjasto mahdollistaa tämän.

Sisältömuutokset

Sisältöjen muuttumisen kannalta haastateltavat toivat esille monenlaisia näkökulmia. Yksi merkittävä esimerkki oli aineistojen viihteellistyminen, populaaripainotteisuus ja bestsellermäisyys kustantajien tehtaillessä "pääministerin morsiamia". Yhden haastattelun yhteydessä tuli esille kuvajournalismin lisääntyminen aineistoissa. Nippelitieto tuntui myös, kuvien tapaan, lisääntyneen selkeiden kokonaisuuksien sijaan.

H: Miten nää sisällöt on sitten muuttuneet?

Reetta: Kyllä mä olisin selkeesti havaitsevani kirjoissakin, että vähän samantyyppistä ku sanomalehdissä, kuvajournalismi on lisääntynyt niin tietokirjoissa varsinkin ehkä näissä koulun lasten ne on enemmän visuaalisempia.

H: Joo.

Reetta: Ikään kuin sitte en pysty väittelee mitään, mutta olisi enemmän sitä sellasta nippelitetoo, ku kokonaisuuksia ja sitten kuvitusta paljon enemmän.

Aikuisten aineistojen kohdalla mainittiin pariin otteeseen dekkarit, joita julkaistaan nykyisin todella paljon. Lisäksi yhteiskunnalliset ilmiöt, keittokirjat, jooga ja itsehoito otettiin esiin. Niiden koettiin olevan nyt asiakkaiden suosiossa. Useampi haastateltava mainitsi myös manga-aineistot, jotka ovat nousseet lasten ja nuorten suosioon. Yhden haastattelun yhteydessä tuli esille, että lastenaineistojen sisällöt ovat paljon räväkämpää ja lapsia yritetään houkutella lukemaan tarjoamalla perusopettavuudesta poikkeavia tarinoita. Myös erilaisten sarjakirjojen tulo on lisääntynyt, jonka haastateltava sanoi vahvistavan teknistä lukutaitoa, mutta vähentävän syvällisempää pohdintaa. Haastateltava mainitsi lisäksi helppolukuiset kirjat, jotka on lanseerattu lasten elämän ollessa nopeampaa ja keskittymiskyvyn vähäisempää.

Iina: - - sit semmonen tyylitapa kirjottaa, että entistä räväkämpää tekstiä lapsille ja nuorille. Ja sitten sellasta, varmaan kulkee käsi kädessä, että kun näitä muita medioita on niin paljon tarjolla, niin kirjoilla onkin kilpailijoita. Lasten elämä muuttuu nopeammaksi, he eivät enää jaksa keskittyä, ni silloin onkin keksitty tällaiset helppolukuiset kirjat ja niitähän ei aluks, silloin kun mä oon töihin tullu, ni tunnetukaan.

Aineistojen muutoksiin liittyvät ajatukset ja tunteet

Haastatteluissa pohdittiin myös sitä miltä nämä aineistossa tapahtuneet muutokset tuntuvat. Eroa virkailijoiden ja hoitajien välillä, muutoksiin liittyvien negatiivisten tai positiivisten tunteiden suhteen, ei ollut. Suurin osa haastateltavista koki niiden olevan väistämätöntä, normaalia kehitystä ja hyvä juttu. Kasetteja ei kukaan ollut ikävä ja haastatteluissa tulikin esille, että uusia asioita saattaa ensin vastustaa, mutta ajan kuluessa ei edes muista miksi jotain vastusti. Muutoksen kannalta kirjaston tulee seurata yhteiskuntaa, sen suuntia ja siinä esillä olevia asioita.

Kuitenkin aineistojen muuttuminen loi myös erilaisia huolia. Jotakin hämmensi se kuinka esimerkiksi e-kirjat tulevat sijoittumaan kirjastoon ja mitä ne oikeastaan edes ovat. Huolta aiheutti esimerkiksi se kuinka asiakkaiden laitteet tulevat pysymään mukana eri formaattien muutoksissa ja mihin kirjaston tulee loppujen lopuksi vastata. Myös e-aineistojen markkinointi tuli esille, koska se on hyvin haastavaa aineistojen löytyvyyden kannalta niiden ollessa hukan hajallaan.

Rasmus: - - ehkä se on myös semmosta, et siin olis tarkoitus, et jollain tavalla sitä markkinointia pystyttäis lisäämään. E-aineistojen markkinointi on aika hankalaa.

H: Siis asiakkailleko?

Rasmus: Niin asiakkaille. E-aineistojen markkinointi on aika haasteellinen tehtävä siinä mielessä, et ku niitä on niin paljon ja sitten niitä alustoja missä niitä voi käyttää, ku meil on nelliportaali ja sit meil on suoria linkkejä sinne sun tänne, et mitä kautta sitä löytää. Se on varmasti semmonen aika pitkäaikainen haaste sinne koordinoimisissa.

Haastatteluissa otettiin esille myös valtava erilaisten av-aineistojen tarjonta ja niiden muodot: tarjolla on monenlaisia dvd-bokseja ja cd-levyjen juhlaulkaisuja, joiden saattaminen lainauskuntoon, säilyttäminen ja suojaaminen on vaikeaa. Näitä julkaisumuotoja ei ole suunniteltu kirjaston käyttöön. Esiin tuli myös se, että mikä tahansa muu materiaali kuin kirja on työllistävämpää, koska niitä joutuu eri tavoin putsamaan, tarkastamaan ja pussittamaan.

Aineistojen sisältöjen muutos aiheutti myös huolta. Kriittisyys ja se millaista tietoa ylipääntään oli tarjolla, otettiin esille. Esimerkiksi mangat ja niihin liittyvän yksipuolinen lukeminen, jolloin ns. henkisen ravinnon määrä voi jäädä pienemmäksi, mainittiin. Aineistojen viihteellisyys ja siihen liittyvä ”murheellisuus” tuotiin myös esille.

Aineistojen tulevaisuus – perinteinen kirja vs. e-kirja

Aineistojen tulevaisuuden suuntaukset aiheuttivat paljon keskustelua ja pohdintaa. Esimerkiksi perinteisen kirjan katoamista on povattu jo pitkään, mutta ainakaan vielä sille ei ole kunnollista kilpailijaa löytynyt. Haastatteluissa keskustelua herätti juuri e-kirjan ja perinteisen kirjan suhde. Kaikki haastateltavat olivat varmoja perinteisen kirjan säilymisestä vielä hyvin pitkään tai ainakin jonkin aikaa.

H: Oisko se tulevaisuuden näkymää, että muuttuuko ne aineistot tulevaisuudessa?

Herman: Kyllä mä luulen, et kirja on ihan vahvoilla, et en mä usko että se ikinä tulee muuttuu. Kirja säilyy, mutta siihen rinnalle varman tulee näitä muitakin tapoja lukea.

H: Tarkotatko just e-kirjoja?

Herman: Joo.

H: Oisko se tulevaisuuden näkymää, että muuttuuko ne aineistot tulevaisuudessa?

Aaro: Kyllä mä luulen, et kirja on ihan vahvoilla, et en mä usko että se ikinä tulee muuttuu. Kirja säilyy, mutta siihen rinnalle varman tulee näitä muitakin tapoja lukea.

H: Tarkotatko just e-kirjoja?

Aaro: Joo.

Perinteisen kirjan ei uskottu katoavan, koska varsinkin vanhempien ihmisten uskottiin haluavan lukea perinteistä kirjaa. Erityisesti perinteisen kirjan formaatin koettiin olevan hyvä. Yksi haastateltavista otti esille kirjan viehätyksen, josta katoaa jotain e-kirjan myötä. Toisenkin haastateltava otti esille kirjan fyysisyyden, tuoksun ja syvemmän lukukokemuksen. Jotkut kuitenkin uskoivat perinteisen kirjan merkityksen vähenevän jossain määrin. Esiin tuli se, että asiaa saattaa nyt vastustaa, mutta jokunen vuoden päästä e-kirjaa saattaa lukea ja ihmetellä "miksi tätäkin taas vastusti".

Useampi haastateltava koki, että e-kirja ja perinteinen kirja voivat täydentää toisiaan eivätkä ne sulje pois toisiaan. Kirjan rinnalle siis uskottiin tulevan myös muita tapoja lukea. Yhtenä esimerkkinä tuotiin e-kirjat hyvänä tilankäytön ja näkörajoitteisten henkilöiden kannalta. Jotkut kokivat e-aineistojen olevan trendi, tulevaisuutta tai vaihtoehto. E-aineistojen uskottiin lisääntyvän ja tulevan korvaamaan tieto-, tentti- ja kurssikirjoja, koska ne ovat jo nyt esimerkiksi opiskelijoiden ja tieteen arkea. Tähänkin liittyen haastatteluissa mainittiin, että nopeasti muuttuvaa tietoa on hullunkurista laittaa painettuun muotoon, koska tiedon muuttuessa joudutaan ottamaan uusia painoksia pienten muutosten takia.

Leo: - - sen mä ymmärrän, että niin nopeesti muuttuva tieto, että sitä ei järkevää varmaan oo panna ees kirja-muotoon. Se on niin äkkiä muuttuvaa ja taas tulee uutta, että sitten tulee sen 7. painos, jossa on muutama kappale muutettu, niin sehän on älytöntä. Se on ihan älytöntä, ettei tuu niitä vähän muutettuja painoksia, jotka sit työllistää kirjastossakin, koska jokainen niistä luetteloidaan sitten erikseen, koska siin on se yks muutos. - - Ja sehän on kallista ja monella tapaa se ei oo järkevää, - -

E-kirja aiheutti myös huolia. Jos kirjastoissa olevat e-kirjat olisivat ladattavia, niin fyysiset kirjastokäynnit vähenisivät ja se olisi uhka työnkuvalle, koska tarvetta henkilökohtaiselle palvelulle ei enää olisi. Esille tuotiin lukulaitteiden tämän hetkiset puutteelliset standardit sekä tekijänoikeudelliset asiat, joita rikotaan jo nyt hyvin sujuvasti. Huolta aiheutti myös se, että kaikki eivät voi hankkia lukulaitteita ennen kuin ne ovat kehittyneempiä, halvempia ja kaikkien saatavilla.

Aslak: Kuitenkaan kaikilla ei tule olea mahdollisuutta hankkia niitä kaikkienkokoisia pöytätaskuunsa jolla ne niitä lukis ja sitten siinä tulee jo semmonen fyysisenkin puoli, et aina se laitteen katsominen ni se...niitten täytyis kehittyä tosi paljon ja tulla tosi halvoiksi et ne ois kaikkien saatavilla.

Yksi haastateltavista otti esille sen, että e-kirjan kohdalla on selkeitä ongelmia käsitteiden tasolla. Hänen mukaansa asioita sotketaan eikä ymmärretä, että e-kirja on kuin kirja, jota vain voidaan lukea erityyppisesti kännykältä, tietokoneelta tai lukulaitteelta. Toisessa haastattelussa tuli esille se, että e-kirjojen myötä lukeminen muuttuu lyhytjännitteisemmäksi ja pätkittyä. Haastateltava koki myös elämän nopeamman tempon siirtyvän lukukokemukseen.

E-aineistojen lisäksi myös tallenteiden muutos tuotiin esille. Esimerkiksi musiikin kohdalla pohdittiin sen siirtymistä kokonaan verkkoon. Lisäksi cd:n ja dvd:n haavoittuvaisuus otettiin esille yhdessä haastattelussa. Haastateltava toivoikin jotain kestävämpää ja käyttökelpoisempää formaattia. Myös vhs:n ja romppujen tulevaisuuden koettiin olevan hyvin epävarma ja niiden uskottiin katoavan kokonaan. Haastateltavat uskoivat uusien erilaisten aineistomuotojen tulevan, vaikka niitä ei osattu vielä kuvitella.

4.1.2. Asiakkaiden tarpeiden muutokset

Kirjastojen asiakaskuntien tiedetään yleisesti olevan hyvin kirjavaa. Tässä valossa ei ole kovin yllättävää, että Tampereen kirjastoissa käy asiakkaita laidasta laitaan ja asiakaskunnat suhteutuvat kirjaston vaikutuspiirissä asuviin ihmisiin. Vaikka asiakaskuntien koettiin olevan hy-

vin monimuotoisia, oli kirjastoissa silti luonnollisesti erilaisia painotuksia; toisessa kirjastossa kävi enemmän lapsiperheitä ja toisessa vanhempaa väkeä.

Haastateltavista suurin osa koki osaavansa auttaa asiakkaita hyvinkin erilaisissa tilanteissa tai ainakin pyrkivänsä siihen. Ainoastaan kaksi mainitsi, etteivät he osaa auttaa asiakkaita läheskään kaikissa tilanteissa. Muutama sanoi pärjäävänsä parhaiten perus- ja rutiinutyössä ja pari haastateltavaa otti esiin erityisesti vuorovaikutustilanteet ja asiakkaiden tarpeiden selvittämisen taidon. Selvästi parhaiten haastateltavat kuitenkin kokivat pärjäävänsä asiakaspalvelutilanteissa, mutta esiin tuotiin myös kirjallisuudentuntemus ja kyky esitellä ja suosittelaa aineistoa.

H: Ootko kokenut, että osaat eri tilanteissa auttaa asiakkaita?

Riina: Kyl mä, mutta ainahan välillä ei onnistu ehkä niin hyvin, mutta kyl mä nyt mielestäni aika hyvin.

H: Missä oot pärjännyt?

Riina: Kyl mä mielestäni aika hyvin tunnen lasten ja aikuisten kirjallisuutta.

Hankalia tilanteita työn kannalta olivat erityisesti tietotekniikkaan liittyvät ongelmat. Ongelmia aiheuttivat esimerkiksi silloin, kun taidot eivät yksinkertaisesti riittäneet tai työ vaati erityisosaamista. Haastatteluissa mainittiin, että ongelmia aiheuttaa ”yhtäkinen atk-asiantuntijaroolin ottaminen” tai esimerkiksi harvoin käytettyjen tietokantojen käyttö. Useampi haastattelija mainitsi citrix-ympäristössä työskentelyn. Citrix on pääte, jossa ei ole keskusyksikköä. Ohjelmat ovat palvelimella tietotekniikkakeskuksessa, jonne citrix ottaa yhteyden. Citrix koettiin huonoksi, koska se ei useinkaan toimi. Yksi haastateltavista toi esille, että häntä suorastaan hävettää kun citrix ei toimi asiakkaiden kanssa ja sen kanssa on muutenkin ongelmia päivittäin.

Airi: - - joo nyt mä voisin sanoa, että meil on tietotekniikkaa, joka ei toimi kerta kaikkiaan.

H: Kerro miulle siitä.

Airi: Meillä on citrix päätteet, jotka nettiin menee niin hitaasti, et jos asiakkaankin kanssa jotain katottais, et jos netistä löytyis siihen vastausta, ni hävettää suorastaan. Asiakas saattaa sanoa, et meillä on kotona paljon nopeempi kone ja sitä paitsi sehän on ihan älytöntä. Siinä sitte istutaan ja ootetaan, että ne ei vaan toimi - - .

Tietotekniikkaan liittyvien ongelmien lisäksi hankalia tilanteita aiheuttivat närkästyneet asiakkaat ja konfliktit. Näiden ongelmien tosin koettiin olevan hyvin harvassa ja suhteellisen pieniä. Joissakin haastatteluissa tuli esille äkilliset kiiretilanteet ja muutama haastateltava mainitsi aineiston tuntemukseen (esim. lastenaineisto) liittyvät puutteet, jotka koettiin joskus hankaliksi. Yhtenä esimerkkinä tuli myös kielitaidon puute, mikä saattoi aiheuttaa ongelmia maahanmuuttaja-asiakkaiden kohdalla.

Asiakkaiden tarpeiden muutokset

Haastatteluissa pyrittiin selvittämään henkilökunnan kokemuksia siitä, ovatko asiakkaiden tarpeet kirjaston suhteen jotenkin muuttuneet ja miksi kirjastoon tullaan nykyään. Suurin muutos vaikutti olevan se, että asiakkaat ovat siirtyneet käyttämään verkkokirjastoa ja yleensäkin internetiä enemmän. Kirjastojen tarjoamat internetpäätteet tuntuivat kiinnostavan edelleen ja asiakkaat tekevät varauksensa ja lainojen uusinnat usein siellä. Parin haastateltavan mukaan asiakkaat toimivat ja hakevat kirjastossa hyvin itsenäisesti verrattuna aikaisempaan ja tähän liittyen joku mainitsi, että ennen asiakkaan tulivat enemmän suoraan tiskiin kysymään. Nykyään asiakkaat puuhailevat kirjaston internetpääteellä paljon omia juttujaan, joilla ei ole paljoakaan tekemistä suoranaisen kirjastonkäytön kanssa. Tähän liittyen

jokunen haastateltavista mainitsi kirjaston luonteen muuttuneen ei-kirjastomaiseksi olohuoneeksi ja kokoontumispaikaksi.

Ilkka: - - kyllähän varmaan on nytkö ajattelee näitäkin aikoja. Täällähän käy paljon asiakkaita, tähän on semmonen olohuone. Tänne voi tulla vaan oleskelemaan ja tääl on paljon sellasia asiakkaita jotka vaan käy ettei ne tule minkään tietyn asian takia et ei ne tuu vaan kirjastoon. Ne tulee oleilemaan tänne - -.

Myös tiedonhaku tuntui siirtyneen verkkoon, mikä puolestaan vaikutti siihen, että muutamat kokivat tiskissä tapahtuvan tiedonhaun kirjastossa vähentyneen. Kuitenkin yhtenä esimerkkinä tuli se, että vaikka asiakkaat osaavatkin hakea tietoa itsenäisesti, niin tietopalvelutilanteessa he eivät osaa rajata tiedontarvettaan kunnolla. Tiedonhakuun liittyen toinenkin haastateltava mainitsi, että nykyään edelleen kysytään asioita, mutta vastaukset saadaan nopeasti googlettamalla. Aikaisemmassa luvussakin tuli esille, että tiedonhaku on siirtynyt tietokirjoista nippelitiedon googlettamiseen.

H: Ovatko asiakkaiden tarpeet kirjaston suhteen jotenkin muuttuneet? Mainitsit nuo vieraskieliset kirjat jossain vaiheessa.

Kuisma: Ehkä se semmonen sillon ku mä oon alottanu niin on ollu ehkä enemmän tää tällanen lainaamo ja sitten se on siitä kehittyny vielä enemmän, että lainaamon lisäksi on tää tietopalvelu ja tiedonhaku, tiedonsaanti. Ja nyt sit tietenkä vois luulla, että tää tieto siirtyis tonne nettiin, mutta en mä tiedä. Tavalliset ihmiset, ei ne välttämättä siis kyllähän netistä löytää, mutta täytyy osata, että kyllä meiltä nyt aika paljon edelleen semmosiakin kysytään, että jotka saa googlettamalla, ettei tarvii sen kummempaa tehdä.

Yhdessä haastattelussa mainittiin, että asiakkaiden kirjastonkäyttö tuntui olevan nykyään laaja-alaisempaa. Hyvänä esimerkkinä haastateltava piti lapsia, joille ei enää kelpaa koulu-tehtävien tekemiseen "Zoo-kirjasarja", vaan he haluavat enemmän käyttämällä esimerkiksi verkkoa. Myös asiakkaiden kysymysten koettiin olevan vaativampia ja tavoitteellisempia. Heidän koettiin haluavan yksityiskohtaisempaa tietoa, mikä toisaalta asetti työntekijällekkin enemmän vaatimuksia, mutta toisaalta oli vain hyvä asia. Kaksi haastateltavista koki asiakkaiden olevan hiukan kärsimättömämpiä ja käyttävän "heti-mulle-kaikki" -ajattelutapaa, mutta asiakkaiden vaatimusten koettiin nousseen laajemmaltikin. Myös aineistojen kohdalla asiakkaat osaavat vaatia enemmän esimerkiksi uutta aineistoa. Yhden haastateltavan mukaan asiakkaiden vaatimukset menevät aina kirjaston edellä ja tietokannassa ei koskaan pysytä perillä esimerkiksi uusien musiikkigenrejen perässä.

Yksittäisinä esimerkkeinä haastatteluissa tuli esille, että lapset ja nuoret tuntuvat olevan avoimempia ja välittömämpiä. Aineistojen kannalta tuli esille se, että nykyisin asiakkaat lainaavat paljon dvd-levyjä ja elokuvia yleensäkin. Kuitenkaan esimerkiksi pienemmissä kirjastoissa ei pystytäkään täysin vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin dvd-levyjen kohdalla. Pari haastateltavista koki, että asiakkaat lainaavat kirjastosta enemmän ajankuluun ja vapaa-aikaan liittyviä aineistoja. Jossakin kirjastossa koettiin, ettei ennen kovin haluttuja pääsykoe- ja kursikirjoja kysytä enää niin paljon kuin ennen. Yhden kirjaston kohdalla taas tuli esille, että esimerkiksi vieraskielisiä kirjoja tarvitaan jo suhteellisen pienessäkin kirjastossa.

Asiakkaiden tarpeiden muutokset ovat vaikuttaneet myös henkilökunnan työhön. Esimerkiksi tiedonhaun ja asiakaskontaktien määrän väheneminen varsinkin lähikirjastoissa vaikuttaa tiedonhakutaitojen ylläpitoon. Tähänkin liittyen yksi haastateltavista otti esille sen, että koska tiedonhaku on nyt paljon haasteellisempaa, on siinä aina hiukan epävarmuutta ja tilanteet tuntuvat hankalilta. Tästä johtuen tulee esiin oma riittämättömyys verrattuna aikaisempaan.

Vuokko: Kyllähän se vaikuttaakin siis sillei että se [työ] on paljon haasteellisempaa ja siin on pikkusen - - tämmönessä tiedonhaussa pikkusen aina sitä epävarmuutta enemmän että ne on jokainen tämmönen tilanne ni - - se on joka kerta vaikeempi ku ennen, että semmosia helppoja ja mukavia, ni niitä ei oikein ole.

H: Aivan. Miltä se siusta tuntuu? Tää kun puhut tästä tulee hankalampia. Miltä se siusta tuntuu?

Vuokko: Kyllähän se tietysti jollain tuntuu raskaammalta

H: Mmm.

Vuokko: Ja se oma riittämättömyys.

H: Mmm.

Vuokko: Ni siihen varmasti törmää useimmin.

H: Just verrattuna siihen aikasempaan?

Vuokko: Niin joo.

Jotkut kokivat niin sanotun fyysisen ruljanssin, eli lainaukseen ja palautukseen liittyvän aineistojen liikkumisen, vähentyneen. Esiin tuotiin se, että asiakaskontaktien siirtyminen verkkoon saattoi toisaalta vapauttaa aikaa muihin tärkeisiin asioihin, mutta toisaalta rutiinistöiden ei koettu vähentyneen sijaispuutteen takia. Myös e-aineistojen näkyminen asiakkaille ja niiden onnistunut markkinointi ja opastus tuntuivat vaativan jonkin verran.

Haastateltavista jotkut kokivat, että opastustyö on lisääntynyt. Yhdessä haastattelussa esiin tuli se, että tietokoneiden tullessa kirjastoon asiakkaiden käyttöön, myös opastamisen määrä kasvoi todella paljon. Tuolloin rajanvetojen tekeminen sen suhteen kuinka paljon asiakkaita ohjataan, oli tärkeää.

Sulo: - - siin oli välillä semmone hankala kausi, että kyllä kun meidän piti ohjata ja opastaa kaikenlaisissa, vaikka jossain ohjelman käytössä. Ei välttämättä itsekään tai ruveta tekee ihmisille sähköpostiosotetta, kun kaikki oletti että kun täällä on se kone, ni täällä sitten saa kaiken opetuksen - -.

H: Aivan.

Sulo: Semmosia rajanvetoja vähän joutu tekeen, koska sit ei olis pystyny taas, aika ei riittäny.

H: Aivan.

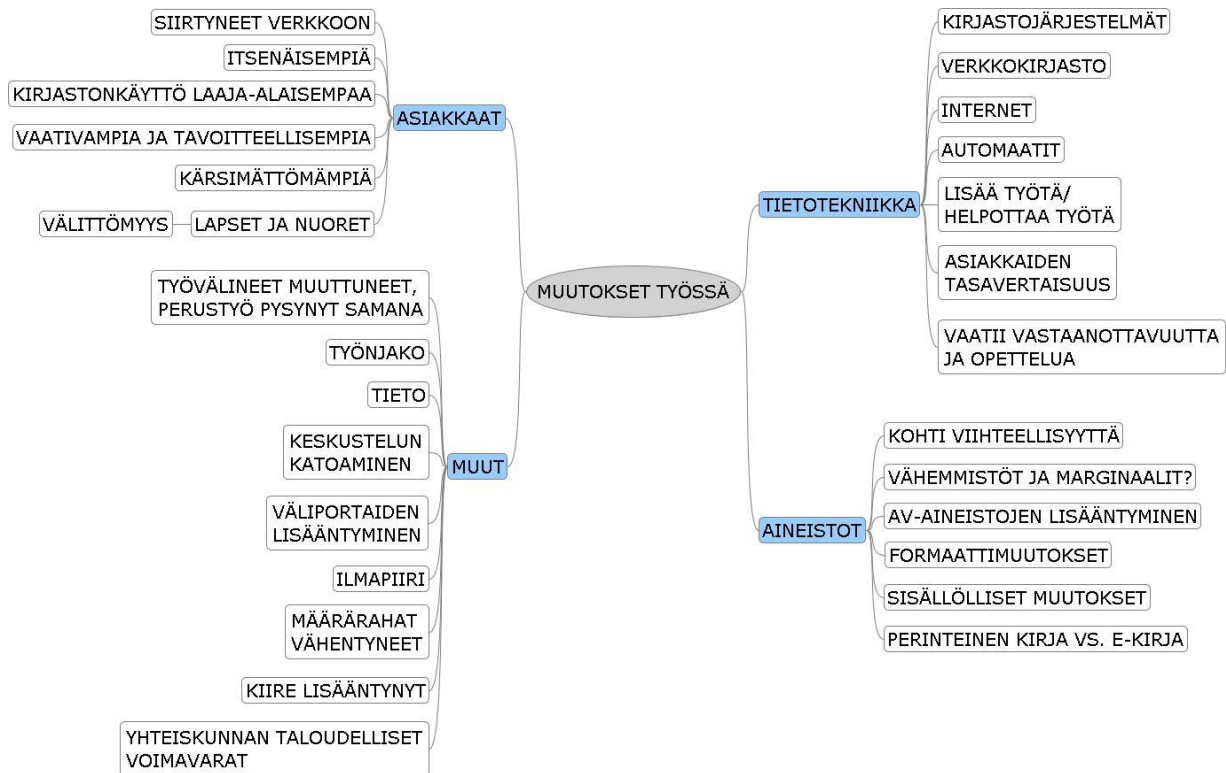
Sulo: Eikä kyvyt välttämättä.

Asiakkaiden kärsimättömyyteen yritetään vastata mahdollisimman hyvällä joustavuudella. Haastatteluissa mainittiin, että varsinkin nuorilla on läheisemmät välit asiakkaisiin ja he siirtyvät helpommin ja nopeammin hyllyjen väliin opastamaan asiakkaita. Myös esiin tulleen asiakkaiden vaatimustason nousun vuoksi jollakin oli jatkuva prosessi esimerkiksi tietokannan, hyllyjen tai opasteiden täydentävän työn suhteen.

Vain muutama haastateltavista sanoi, etteivät asiakkaiden tarpeiden muutokset ole vaikuttaneet omaan työhön mitenkään erityisesti. Kuitenkin muutokset asiakassuhteissa ovat hyvin ilmeiset ja tähän liittyen tuotiin esille, että asiakkaita ei tule enää pitää itsestäänselvyytenä. Omaa työtä tulee kehittää ja nähdä syyt, joiden vuoksi asiakkaat kirjastoon tulevat.

Seuraavassa kuviossa esitetään miellekartan avulla kirjastotyön muutokset yhteenvedomaisesti. Laajempina teemoina ovat asiakkaat, tietotekniikka, aineistot ja muut muutokset.

Kuvio 1. Muutokset työssä - yhteenveto.

4.2. Mediakasvatus ja medialukutaito – näkemyksiä

Tässä luvussa tarkastellaan haastateltavien näkemyksiä mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta. Tarkoitus on selvittää mitä mediakasvatus ja medialukutaito haastateltavien mielestä ovat ja millaisia ajatuksia sekä tunteita niihin liittyy. Haastateltavat saivat hyvin vapaasti assosoida eikä heille haastattelijan osalta kerrottu ennen haastattelua tai haastattelujen aikana mitä mediakasvatus ja medialukutaito mahdollisesti tarkoittavat. Haastattelujen aikaan kukaan haastateltavista ei kokenut suoranaisesti saaneensa minkäänlaista mediakasvatuksen tai lukutaidon koulutusta. Muutamat tosin mainitsivat sosiaalisen median tai mediakulttuurin koulutuksen.

Mediakasvatus

Useat haastateltavista liittivät mediakasvatukseen kriittisyyden-käsitteen. Mediakasvatuksella tarkoitettiin kriittistä suhtautumista eri medioihin, aineistoihin ja niiden sisältöihin. Haastateltavat kokivat, että toimiessaan eri medioiden ja aineistojen kuten internetin, elokuvien, musiikin tai kirjojen parissa, tulisi samalla pohtia kuka on tuottanut sisällön, mihin tarkoitukseen, millä koulutuksella ja motiivilla. Kriittisyyteen liittyi myös kyky lukea asioita rivien välistä, suodattaa aineistoista tosiasiat sekä suhtautua oikein esimerkiksi mainoksiin.

H: Mitä mediakasvatus siun mielestä on?

Milla: Mediakasvatushan on tietysti sitä, että osataan käyttää laitteita teknisesti ja sitä että pystyään sit lukee se sisältö myöskin rivien välistä, että mitä sillä on haettu sillä tekstillä, mikä on sen tarkoitus ja motiivi ja tämmöset asiat.

Mediakasvatuksen koettiin liittyvän myös oppimiseen ja opettamiseen. Sillä viitattiin tiedonhankinnan oppimiseen eri medioista, eri medioiden käytön opastamiseen sekä viestinnän ymmärtämisen opettamiseen. Opettamisen yhteydessä tuli esille mediakasvatus tavoitteellisenä toimintana ja tähänkin liittyen opettaminen ja ohjaaminen tulivat esille myös lasten ja nuorten kohdalla. Jotkut kokivat juuri lasten ja nuorten olevan alttiita vaikutteille ja heidän tulisi oppia kyseenalaistamaan ja pohtimaan kriittisesti esimerkiksi mainoskuvien todenmukaisuutta ja eri lehtien eroja.

H: Mitä mediakasvatus siun mielestäsi on?

Linda: Minun mielestäni se on juuri sitä, että lähinnä ajattelee, että se kohdistuu lapsiin ja erityisesti nuoriin. Että ne osaa - arvottaa sen ja asettaa kyseenalaiseksi sen, mitä niille tarjotaan.

H: Aivan niin kun alussa mainitsitkin.

Linda: Niin ja sitten, että ne pystyy just nettisivuissa ja yhtä hyvin muissakin medioissa tietään, että ne tekstit mitä niissä on ja ne asiat mitä niissä tarjotaan, ni ne ei oo aina samalla tasolla. Esimerkiksi joku 7 päivää-lehti tai Aamulehti, niihin pitää suhtautua eri lailla.

Muutama haastateltavista kuvaili mediakasvatuksen olevan jo sisäänrakennettuna ammatitaitoon, jolloin se on mukana esimerkiksi aineistonvalinnassa. Aineiston valinnan tarkoitus on rakentaa mahdollisimman laadukas kokoelma, johon asiakkaat voivat luottaa. Tätä kautta on lisäksi mahdollisuus opastaa asiakkaita esimerkiksi valitsemaan hyvä ja laadukas lähde. Myös lasten toiminnan ymmärtäminen verkossa ja siihenkin liittyvä verkon vaarojen tunnistaminen tuli esiin.

Yhden haastateltavan mukaan mediakasvatus on kaikkialla läsnä oleva asia. Toinen taas sanoi, että mediakasvatus on pyörän keksimistä uudestaan, koska mediaa on aina ollut läsnä ja se on elämää laajempi käsite, josta on otettu vain siivu ja annettu sille kiva nimi.

H: Mitä mediakasvatus siun mielestäsi on?

Kaisla: Se on kyllä pyörän keksimistä uudelleen.

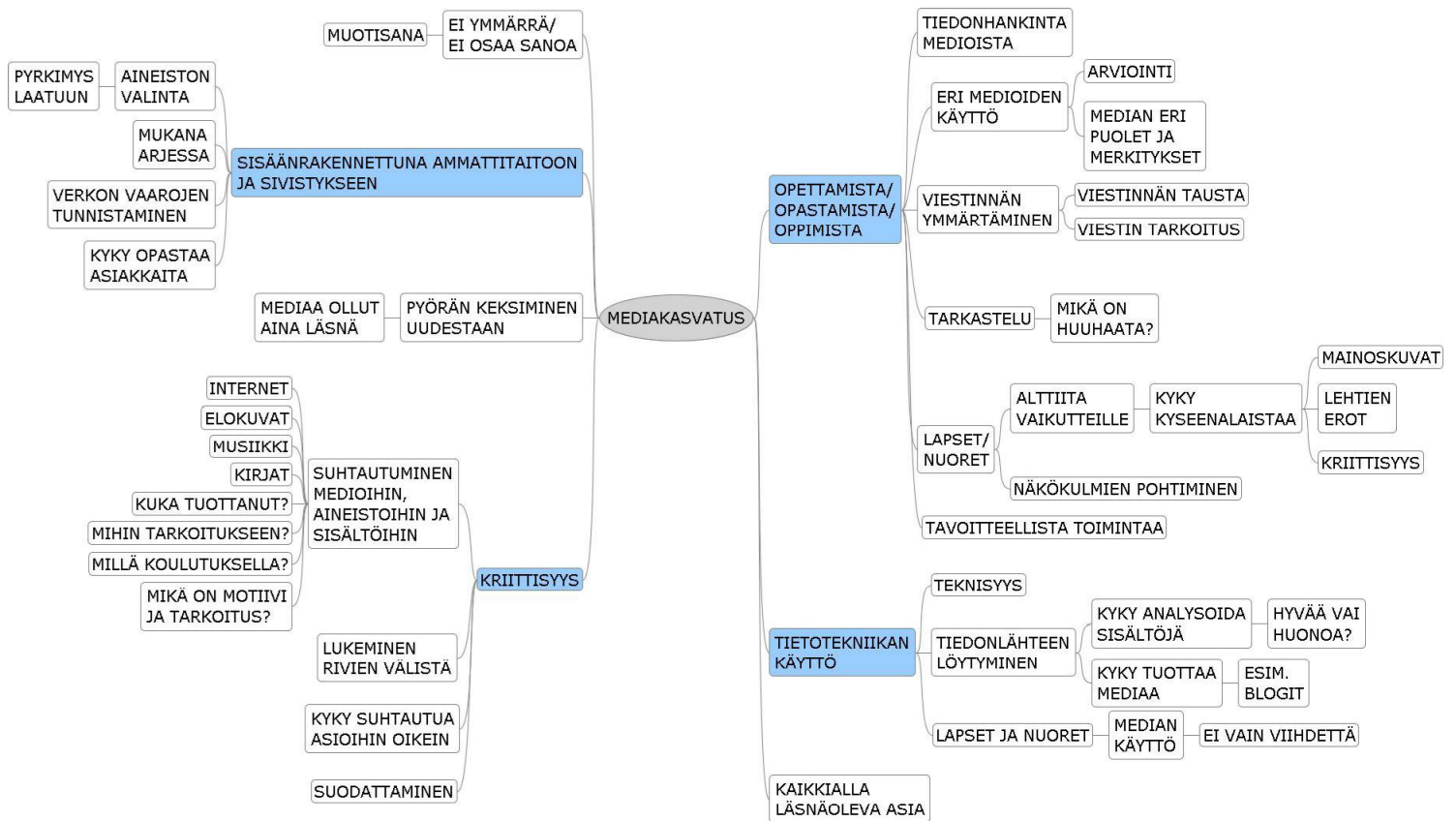
H: Mitä tarkoitat?

Kaisla: Tarkotan sillä sitä, - - mehän ollaan koko ajan erilaisten virikkeiden vaikutuspiirissä. Siis miks sitä pitää sit kutsua, et medialukutaito tai media mikä tahansa. Sitä ku kävelee tuolla kadulla, ni siellähän on mediaa meidän ympärillä koko ajan. Mainokset, kaikki. Sehän on elämää, se on laajempi käsite. Se on nyt vaan päätetty lohkasta siitä tällänen pieni siivu, jolle on annettu kiva nimi ja must se on hölynpölyä.

Myös tietotekniikka ja siihen liittyvät aspektit koettiin liittyvän mediakasvatukseen. Hyvin moni koki mediakasvatuksen liittyvän vahvasti tietokoneisiin ja internetiin. Tässä yhteydessä tuotiin esille juuri tiedonlähteen löytäminen ja siihen liittyvä kyky analysoida lähteen sisältöjä, mutta myös kyky tuottaa mediaa mainittiin. Jotkut kokivat tietokoneiden ja internetiin liittyvän erityisesti lapsiin ja nuoriin sekä heidän toimintaansa verkossa. Kaksi haastateltavaa ei osannut määritellä mediakasvatusta ollenkaan.

Seuraava kuvio osoittaa kuinka laajasti henkilökunta mieltää mediakasvatuksen. Siihen liitetään monia erilaisia asioita, mutta monet seikat myös toistuvat eri yhteyksissä. Esimerkiksi kriittisyys esiintyy omana osanaan, mutta se liitetään myös lapsiin ja nuoriin, joiden saataan kokea olevan alttiita erilaisille vaikutteille.

Kuvio 2. Käsitteet mediakasvatuksesta.

Mediakasvatukseen liittyvät tunteet ja ajatukset

Mediakasvatuksen yhteydessä tuli esille monenlaisia tunteita. Kahdeksan haastateltavista kuvasi mediakasvatusta positiiviseen sävyyn. Yhdeksän haastateltavista toi esille pitkälti vain negatiivisia tunteita ja kolme toi esille sekä positiivisia että negatiivisia tunteita ja ajatuksia. Haastateltavien joukko jakaantui siis hyvin pitkälti kahtia. Suuria eroavaisuuksia ei ollut myöskään virkailijoiden ja hoitajien välillä, vaan suhtautuminen oli sekä positiivista että negatiivista.

Monet haastateltavista kokivat mediakasvatuksen olevan välttämätöntä ja tarpeellista. Erityisesti haastateltavat painottivat mediakasvatuksen tärkeyttä ja lisäksi mediakasvatusta kuvattiin mahdollisuudeksi. Yksi haastateltavista koki sen olevan koko yhteiskunnan velvollisuus, johon ei riitä pelkkä eri kanavien käytön opetus, vaan myös sisältöjen ymmärtäminen ja suhtautuminen niihin.

H: Millasia ajatuksia siulle tulee mediakasvatuksesta?

Elias: Se on aivan välttämätöntä. Se on ihan välttämättömämpää vielä nyt kun mitä se on ollu.

H: Täällä kirjastossa siis?

Elias: Kyllä siis ihan joka paikassa, koska mekin tarjotaan. Se on velvollisuus, mut mä en tiedä. Mun mielestä se on koko yhteiskunnan velvollisuus. Mä mietin pitäiskö ajatella nyt lapsia, nuoria vai myös aikuisia. Tulee nyt enemmän lapset ja nuoret mieleen, niin mun mielestä se on koko yhteiskunnan velvollisuus. Vielä enemmän ja enemmän mitä se, koska näitä kanavia on niin paljon.

Mediakasvatuksen koettiin liittyvän myös kouluun, jossa se tulee esille läpäisyperiaatteella ja kuuluu perustaitoihin. Esiin tuli se, että mediakasvatuksen toivoisi leviävän vielä enem-

män kouluihin ja kirjastoihin. Toisaalta mainittiin se, että mediakasvatus on saanut haukkumasanan leiman, vaikka "se on sitä missä elämme".

Mediakasvatus ei kuitenkaan aiheuttanut pelkästään positiivisten tunteiden virtaa. Yhden haastateltavan mukaan se painottui nettiin, jolloin vanhat mediat unohdetaan liian helposti. Osa haastateltavista koki mediakasvatuksen olevan epämääräinen ja hämmentävä käsite tai muotisana eikä sen koettu kuuluvan itselle tai omaan työhön. Joku koki mediakasvatuksen olevan vain hieno sana, jonka avulla saadaan aikaan lisää projekteja ja "lässytystä". Toisaalta samassa yhteydessä tuotiin esille, että mediakasvatusta tehdään muutenkin koko ajan. Yhdessä haastattelussa tuli esille, että mediakasvatuksen koettiin olevan teoreettista ja kuivaa, jolloin yksinkertaisesta asiasta on tehty monimutkainen.

H: Millaisia tunteita tai ajatuksia siulle tulee tosta mediakasvatuksesta?

Minttu: Minusta se on kuivaa, kuiva aihe.

H: Minkä takia se on kuiva?

Minttu: Sen takia, kun nyt niitä juttuja on ollu tuolla pitkin, ni ne on hirvittävän kuivaa jotenkin semmosta, että se on niin kauheen teoreettista jotenkin, että ei oikein kolahda, että minusta yksinkertaisesta asiasta on tehty monimutkainen.

Yksi seikka, joka loi negatiivisia tunteita joillekin haastateltavista, oli kasvatus-sana. On kuitenkin tärkeää huomata, että näitä oli vain muutama. Kasvatus-sanana koettiin olevan vaikea, huono ja kauhea, vaikka itse käsitteen sisällön saattoi kokea tärkeäksi. Kasvatuksesta saattoi tulla mieleen liian vahvasti lastenkasvatus tai sen koettiin olevan huono nuorten kohdalla. Yksi haastateltavista koki, että nuoret saattavat suhtautua asiaan niin, että heille yritetään tarjota väkisin ajattelutapaa tai maailmankuvaa, mitä ei halua. Hän myös kuvasi mediakasvatuksen olevan kuin mustekala koko ajan lisääntyvine ja kasvavine lonkeroineen.

H: Millaisia tunteita tai ajatuksia siulle tulee tosta mediakasvatuksesta?

Martta: Ei kauheen hyvä fiilis oikeestaan. Se on jotenkin se kasvatus-sana.

H: Joo.

--

Martta: Ja sit tulee semmonen fiilis, et se on kauheen vaikeeta, että toi media on joku semmonen.. mikä se nyt on kala mil on ne lonkerot?

H: Mustekala?

Martta: Niin, et semmonen mustekala, et sillä lonkeroita tulee joka puolelta ja niitä tulee uusia ja tällai, et hirvee hallita, se muuttuu koko aika.

H: Joo.

Martta: Ja siin on hyvää ja siin on pahaa ja siel on ihan oikeesti vaarallista ja tuhoisaa aineistoa lapsille tai aikuisillekin.

H: Yleensä missä on?

Martta: Ihan kaikissa välineissä, netissä, televisiossa, televisiokanavilla, niitähän on hirveesti.

H: Aivan.

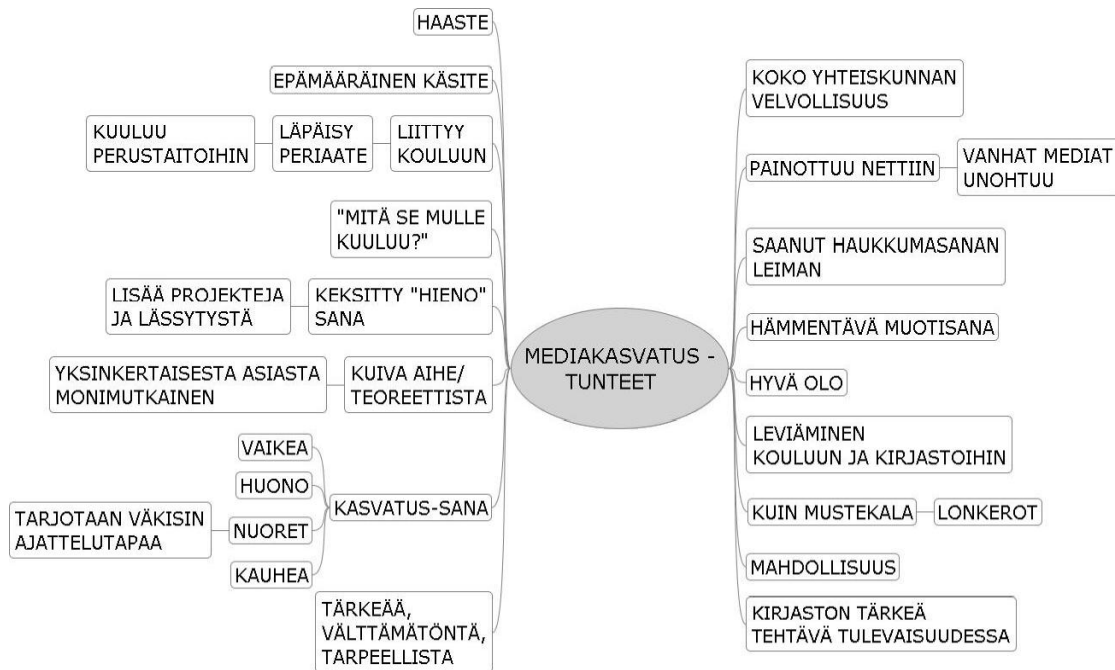
Martta: Televisiokanavilla, lehdissä, joo ihan kaikissa välineissä

H: Joo.

Martta: Ei nyt pelkästään oo se helvetinkone, se netti.

Seuraavassa kuviossa (kuvio 3) tiivistetään miellekartan avulla haastateltavien mediakasvatukseen liittyvät tunteet.

Kuvio 3. Mediakasvatuksen luomat tunteet.

Medialukutaito

Haastatteluissa selvitettiin myös mitä medialukutaito haastateltavien mielestä tarkoittaa. Kun haastateltavat mediakasvatusta pohtiessaan mainitsivat kriittisyyden, niin medialukutaidon käsitteen kohdalla tätä osaa painotettiin erityisen paljon. Jotkut ottivat esille, että puhuessaan mediakasvatuksesta he oikeastaan olivat tarkoittaneet medialukutaitoa. Kriittisyydellä tarkoitettiin kriittisyyttä eri aineistoja, mediaa, tietoa ja tiedonlähteitä kohtaan. Medialukutaidon myötä ihminen kykenee löytämään ja valitsemaan itselleen sopivaa tietoa sekä ymmärtämään mikä on olennaista, faktaa ja fiktiota

H: Mitä medialukutaito siun mielestäsi on?

Aku: Se liittyy tohon samaan, siihen kuinka osaat niitä lähteitä arvioida ja käyttää.

H: Voitko vähän tarkentaa miulle vielä? Esimerkiksi tätä lähteiden arviointia, mitä sillä tarkotat?

Aku: Sitä samaa, että onko tää lähde nyt huono, hyvä, että voiko sen lähteen sisältöön luottaa, että onko se luotettavaa tietoa.

Ainoastaan yksi haastateltavista ei osannut määritellä mitä medialukutaito on. Yhden haastattelun yhteydessä medialukutaitoa kuvattiin siten, että ihmisille pitäisi ensin opettaa ajattelemista ja tätä kautta mahdollistaa kriittinen suhtautuminen "mömmöön".

Anton: Kun mul nyt tuli mieleen, et nyt ku puhutaan tästä medialukutaidosta ja millä nimellä sitä halutaan kutsua, niin mun mielestä lähtökohta on se, että ensimmäiseks ennen ku opetetaan yhtään mitään, niin pitäis opettaa ajattelemista.

H: Tarkotatko opettajille vai opettaville?

Anton: Kaikille.

H: Millä tavoin ajattelemista?

Anton: Et jokainen ajattelis omilla aivoillaan. Siitä pitäis lähteä.

H: Pitäis ajatella omilla aivoillaan ja minkä suhteen. Onko siinä...

Anton: Kriittisesti. Siis semmonen pieni...yleensä ajatellaan, et kriittisyys on negatiivista, mut sitähan se ei oo. Pieni positiivisesti kriittinen, se aina, et se vähän käännät toisen puolen siit omenast ja sit sä vielä käännät sen, et kaikki ei ois niin valmiiks pureskeltua ja syötetty ja sä ikään kuin semmosessa tietystä tyhmyden transsissa vaan ahmit sen kaiken mömmön ittees. Ajattelemisen perustoille pitäis päästä menemään.

H: Aivan ja viittaaat just tähän medialukutaitoon?

Anton: Kyllä. Sillä viittaaan juuri nimenomaan.

Yhtenä esimerkkinä myös medialukutaidon kohdalla tuotiin se, että ennen puhuttiin rivien välistä lukemisesta. Medialukutaidossa tiedon ja tiedonlähteiden kannalta olennaisena pidettiin kykyä hakea tietoa, omaksua oikeaa ja tarpeellista tietoa, arvioida sitä sekä suodattaa ja karsia olennainen. Myös kyky tulkita erilaisia viestejä sekä niiden takana olevia motiiveja ja periaatteita tuli esille. Yksi haastateltavista mainitsi kuinka nähdyt ja kuullut viestit vaikuttavat vastaanottajaan. Lisäksi kuvat sekä kyky ymmärtää kuvien muokkaaminen tulivat yhdessä haastattelussa esiin.

Kuten mediakasvatus, myös medialukutaito, liitettiin internetiin ja tätä kautta sisältöjen tuottamiseen. Medialukutaidon myötä ihminen on kykenevä tuottamaan sisältöjä vastuullisesti ja kriittisesti sekä tätä kautta vaikuttamaan tai olemaan halutessaan vaikuttamatta.

H: Mitä medialukutaito siun mielestäsi on?

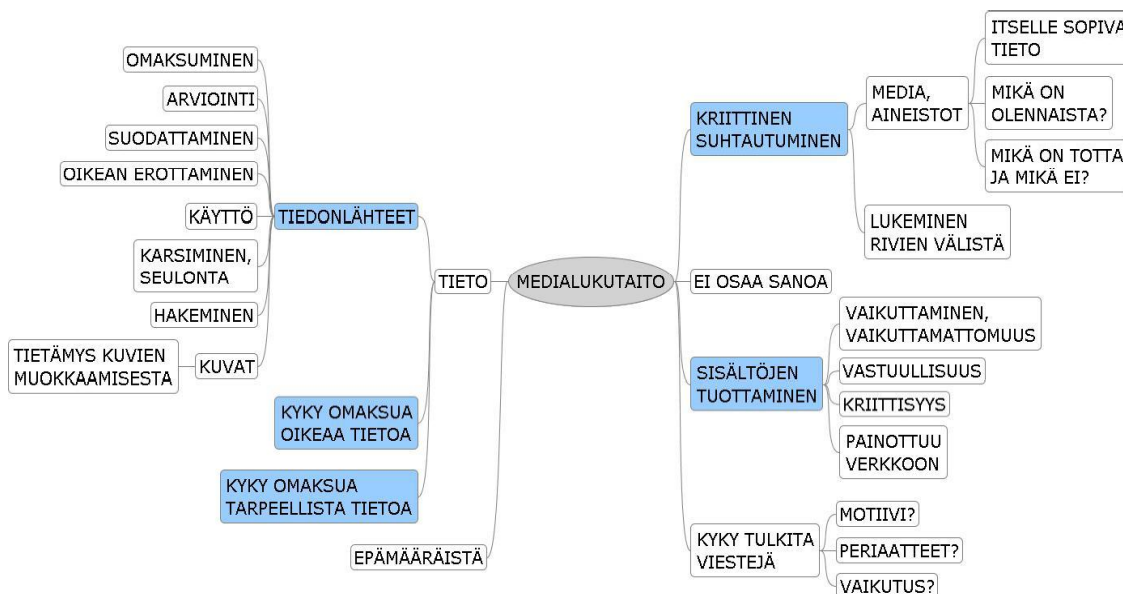
Erkka: - - että pystyy tulkitsee niitä viestejä sillä tavalla että näkee että onks siellä jotain motiiveja takana siinä tekstissä ja sitten tietysti näitä kuviakin osaa tulkita että millä periaatteella niitä on sinne otettu siihen tekstin lomaan tai mun aineiston lomaan ja mitä muuta...se oli siinä.

H: Joo.

Erkka: Ja sitten tietysti - - Kyllä mun mielestä, että pystyy tekee itsekin niitä nettisisältöjä, ni kyllä mun mielestä se liittyy medialukutaitoon. Eli tuottaa sisältöjä sillä tavalla harkiten ja tavallaan millä on mitäkin vaikutuksia sitten siihen, että pystyy vaikuttamaan tai olemaan vaikuttamatta.

Alla on kuvattuna haastateltavien käsitykset medialukutaidosta (kuvio 4). Medialukutaito liitettiin kriittisyyteen eri aineistoja kohtaan, sisältöjen tuottamiseen, kykyyn omaksua oikeaa ja tarpeellista tietoa sekä tiedonlähteisiin liittyviin näkökohtiin.

Kuvio 4. Käsitykset medialukutaidosta.

Medialukutaitoon liittyvät tunteet ja ajatukset

Vaikka haastateltavat osasivat hyvin tuoda esille mitä medialukutaito on, eivät tunteet ja ajatukset käsitettä kohtaan yllättäen olleet yhtä positiiviset. Suoranaisesti vain neljä haastateltavaa kuvasi medialukutaitoon liittyviä tunteita ja ajatuksia positiivisesti ja jopa 11 haastateltavan kuvauksia voidaan pitää negatiivisempina. Muutamat haastateltavat olivat sekä positiivisella että negatiivisella kanalla. Suuria eroja virkailijoiden tai hoitajien välillä ei ollut. Kuitenkin niistä neljästä, jotka kokivat medialukutaidon positiivisesti, kolme oli hoitajia.

Medialukutaito oli epämääräistä ja vaikeasti ymmärrettävä käsite, jonka koettiin kärsineen inflaation. Esiin otettiin se, että käsite on jäänyt hyvin ylimaalliseksi siitä huolimatta, että medialukutaidosta on puhuttu niin pitkään ja sen piti siirtyä käytäntöihin jo aikaa sitten. Myös kirjastojen resurssit opettaa medialukutaitoa koettiin olevan "siinä ja siinä". Käsitteen tarve tuli pohdinnan alle, kun yksi haastateltavista toi esille sen, että ennenkin tiedettiin mikä on oikein ja mikä väärin. Hän kuitenkin lisäsi, että nykymaailmassa asian ei tietenkään ole niin itsestään selvä.

H: Millaisia tunteita ja ajatuksia siulle tulee tosta medialukutaidosta?

Ilona: Sellanen ajatus, että yhtenäiskulttuuriajan maailmassa tommonen asia ei olis voinu tulla kenenkään mieleenkään, että tarvitaan joku medialukutaito, koska - - tiedettiin tarkkaan mikä on oikein ja mikä on väärin, mikä on mustaa ja mikä on valkosta. Mutta tietysti sitte ku maailma muuttuu eikä se mene enää ihan noin, niin oon pikkui hiljaa ymmärtäny kyllä, että asia ei oo enää yhtä itsestään selvä. Ehkä tarvitaan vähän enemmän semmosta seurantaa. Mut edelleenkin oon pikkusen ymmällä, että mitenkä se voi nyt olla niin vaikeeta, että siihenkin tarvitaan joku erityinen käsite - -

Haastatteluissa otettiin esille myös digitaalinen kuilu ja medialukutaidon suhde siihen. Haastateltava koki, että toisilla on paljon paremmat taidot käyttää eri medioita. Myös medialukutaidon haasteellisuus jatkuvan tiedostamisen ja varuillaan olon vuoksi tuli esille. Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittiin se, että nuorilla on jo valmiina käsitys siitä mitä medialukutaito on, mutta he tarvitsevat vielä viimeisen silauksen ettei heitä "vedettäisi höplästä".

H: Millaisia tunteita tai/ja ajatuksia siulle tulee tosta medialukutaidosta?

Mailis: Mä arvelisin, et näillä nykynuorilla on jo jonkunlainen käsitys medialukutaidosta. Ne on kasvanu siihen, niille pitää vaan sanoa vielä sitten se viimeinen pisara siinä, että niitä ei vedetä höplästä.

Huolta medialukutaidossa aiheutti myös tavallisen lukutaidon puute. Esille tuotiin se, että varsinkaan lasten lukutaito ei ole entisensä, joten miten lasten tulisi silloin oppia medialukutaitoa. Myös monimutkaisuus tiedon löytymisen kannalta, tuli esiin. Haastateltava koki, että koska asiaa on hyvin paljon, niin tiedon löytäminen voi olla monimutkaista. Mielenkiintoinen seikka oli se, että yksi haastateltavista koki medialukutaidon olevan sisäänrakennettuna tulevaisuuden ihmiseen. Toinenkin haastateltava sanoi, että ihmisen kuuluu osata asia itsestään ja käyttää omaa järkeään.

H: Millaisia tunteita tai ajatuksia siulle tulee?

Valto: Mun mielestä medialukutaito, ni ihmisen kuuluu osata se, se itsestään. Ihan jo sen oma järki sanoo, että mikä... - -

Vain muutama haastateltavista kuvasi medialukutaitoa hyvin negatiivisesti. Yksi koki, ettei asia kuulu hänelle millään lailla. Toinen mainitsi medialukutaidon olevan täysin naurettava muotivillitys ja siitä puhumisen olevan vain pintaraapaisua sen suhteen, että sen pitäisi mennä elämän läpi. Kolmas haastateltava taas koki käsitteen olevan hämmentävä tai jopa kirosanaksi määriteltävä termi, jonka vuoksi karvat nousevat pystyyn. Nämä haastateltavat kokivat myös mediakasvatuksen samalla tavalla.

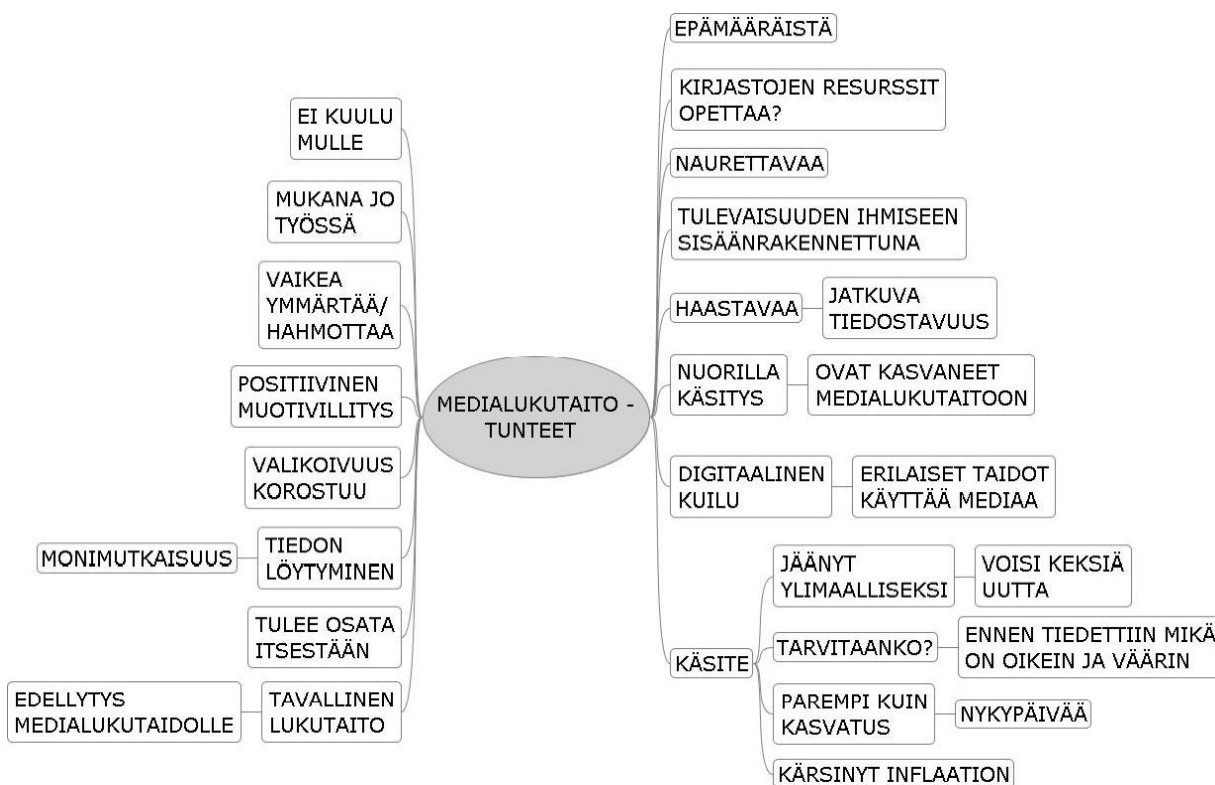
Sampo: - - medialukutaito on semmonen sana, että sitä on aika vaikee ymmärtää keskivertoihmisen mitä se tarkoittaa. Ja koko mediahan on sanana sellanen että se on kärsiny hirvittävän inflaation, siis se on semmonen kiro-sana. Kun ruvetaan puhuun mediasta, on se sitten media tai mediakasvatus tai medialukutaito, niin välittömästi nousee sillai karvat pystyyn, että ei helvetti, että taas tätä, mitä tää on?

H: Joo, joo.

Sampo: Se kaipais ehkä parempaa suomenkielistä vastinetta ihan semmosta maija meikälaistyylistä vastinetta ja se medialukutaito. Se on kyllä aika abstrakti käsite mullekin, että en mä oikein sitä hahmota.

Kuitenkin joku haastateltavista koki medialukutaidon positiivisena muotivillityksenä, jonka soisi pysyvän. Toinen koki, että medialukutaito oli jo mukana työssä, vaikkei sitä heti tiedos-takaan. Seuraavassa kuviossa kuvataan medialukutaitoon liittyviä tunteita miellekartan avul-la.

Kuvio 5. Medialukutaidon luomat tunteet.

4.3. Mediakasvatus ja oma työpiste

Haastattelujen yhtenä osana oli selvittää kokivatko haastateltavat mediakasvatuksen tai medialukutaidon otetun huomioon omassa työpisteessä. Tässä haastateltavat jakaantuivat suhteellisen tasaisesti molemmille puolille. Yksi mainitsi, että toimenpiteitä ei ollut tehty ja toinen kertoi, että ainakaan toiminta ei ole oman kirjaston periaatteissa tai strategioissa, vaan asia tulee esille arkisissa tilanteissa. Jotkut kokivat, että mediakasvatus ja medialukutaito ovat nyt tapetilla ja painopiste niissä. Vain muutama haastateltavista sanoi ajattelevansa mediakasvatusta ja medialukutaitoa aktiivisesti esimerkiksi asetellessaan kirjoja näyttelle, luettuaan artikkelin aiheesta ja luokkakäyntien yhteydessä. Tietotorien työ, Netti-Nysse ja luokkakäynnit vaikuttivat olevan niitä asioita, joissa mediakasvatus ja medialukutaito tulivat

esille. Erityisesti mainittiin tietokoneet, tiedonhankinta ja lähdekritiikki, joita opetettiin koululaisryhmille, mutta myös vanhemmille.

H: Onko siun mielestä otettu täällä teijän kirjastossa mediakasvatus ja medialukutaito huomioon?

Elvi: Kyllä meillä otetaan, koska meillä on nyt sit kuitenkin, on kurssjaki sillai.

H: Minkälaisia kursseja esimerkiksi?

Elvi: Ihan meillähän on tuo tietotori, ni siel nyt meillä aika paljon tän tyyppisiä kursseja on niin ihan tää alkeista alotetaan, ni sielhän on ihan jo eskarit, joita opetetaan. Myös sitten vanhemmille käyttään esimerkiks tietokoneetta.

Myös se, kokivatko haastateltavat työssä olleen tilanteita, joissa he olisivat toimineet mediakasvattajina, jakaantui tasaisesti. Toiset kokivat, etteivät olleet toimineet työtilanteissa mediakasvattajina ja toiset taas kykenivät tuomaan työtilanteista esimerkkejäkin. Tällainen työ liittyi haastateltavien mukaan erityisesti tietokoneisiin ja internetiin sekä niihin liittyvään tiedonhakuun ja lähdekritiikkiin. Jotkut olivat esimerkiksi opastaneet asiakkaita tietokoneen käytössä, tiedonhaussa, hyvien nettisivujen valinnassa sekä verkkokirjaston käytössä.

H: Onko sinulla ollu esimerkiksi asiakaspalvelussa tilanteita, joissa olet kokenut toimivasi mediakasvattajana?

Taru: Kyl mä uskosin, et on sellasia tilanteita. Jos mä näytän jotain palveluita ja mä sanon esimerkiksi, että ei ehkä kannata käyttää tätä, kannattaa käyttää tätä ja tavallaan sitä kautta tuon - -.

Aineiston kannalta esiin tuli se, että valitsemalla esimerkiksi laadukkaita lehtiä saatetaan jotenkin koskettaa mediakasvatusta. Samassa yhteydessä tuli esille, että laadukkuuden avulla ei altisteta lapsia roskalehdille. Haastatteluissa tuotiin esille esimerkkejä työtilanteista, mutta samaan hengenvetoon mainittiin, ettei niitä oikeastaan mielletty mediakasvatustyöksi, vaan tavalliseksi kirjastotyöksi.

H: Onko siulla sitten ollu tilanteita työssä, joissa oisit kokenut toimivasi mediakasvattajana?

Valto: En mä oo oikeestaan aatellu sitä sillä tavalla. Kai se kuitenkin liittyy niin ne asiat mitä täällä käy läpi, niin arkisiin toimiin, että toki sitä jotain jos aattelee verkkokirjastoakin, niin kyllähän sitä asiakkaille neuvoo tossa työn ohessa, mutta ei sitä miellä mitenkään, että sitä toimis mediakasvattajana.

Haastateltavat liittivät mediakasvatuksen omassa työssään vahvasti tietotekniikkaan, tietoverkkoihin, tiedonhakuun ja kriittisyyteen. Haastattelujen aikana jotkut mainitsivat kuinka he liittivät mediakasvatuksen ja medialukutaidon lapsiin, nuoriin, tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin, vaikka ne varmasti liittyvät myös muihin medioihin sekä vanhempiin ihmisiin. Yhden haastattelun yhteydessä tuli esille, että lasten kohdalla valvotaan tietokoneen käyttöä ja huomautetaan sopimattomasta käytöksestä. Tässä mielessä haastateltava koki mediakasvatuksen ja medialukutaidon tulevan esille kieltämisen kautta.

Suurin osa haastateltavista koki, että mediakasvatustyö kuuluu kirjastolle, mutta vastuun ei tule olla vain kirjastolla. Haastateltavat kokivat, että mediakasvatustyö kuuluu ehdottomasti kirjastolle, mutta moni mainitsi, että vain osittain tai pienin varauksin.

H: Kuuluuko mediakasvatustyö siun mielestä kirjastolle?

Miro: Kuuluu kuuluu kyllä. On se, ainakin yks kasvattaja on kirjasto, sittehän on muita tietenkin. Mutta yhdeltä osin kyllä kuuluu.

H: Mitä muita? Mitä tarkoitat?

Miro: Mä ajattelen, että mediakasvattaja vois olla koulussa, koulut, oppilaitokset, kaikki nämä tämmöset, yliopistot.

H: Vastuuta on siis muuallakin?

Miro: Juu. Että eihän se voi olla kirjaston yksinomainen vastuu.

Useampi haastateltavista sanoi, että kirjasto tarjoaa jo nyt välineitä, sisältöjä, materiaaleja ja tietoa sekä tätä kautta tiedonhaun, käytön, evaluoinnin ja lähdekritiikin opetusta. Tähän liittyen esiin tuotiin se, että mediakasvatus on luonteva jatke sille mitä kirjastoissa on jo pitkään tehty. Yksi haastateltava mainitsi, että kirjastossa on muutenkin tehty kirjavinkkausta ja tiedonhaun opetusta, mutta mediakasvatuksen ei tarvitse olla osa kirjaston pääasiallista toimintaa.

H: Kuuluuko mediakasvatustyö mielestäsi kirjastolle?

Lenni: Ei välttämättä.

H: Voitko perustella vähän miksi ei välttämättä?

Lenni: Se ei vaan kuulu tähän toimikuvaan - - se mediakasvatus menee, se on eri sektori tavallaan - - kaikki jotka vähänkin miettii sitä mitä tuolla verkossa on, mitä internetissä on, kaikki nää sosiaaliset mediat ja muut sellaiset, ni se on sellanen, että ei kukaan voi ottaa sitä hankaansa ja onko se kirjaston asia sitä kouluttaa. Kirjastot lainaa suksia tai taidetta tai jotain sellasta, että jos sieltä kautta lähtee, niin kirjastohan voi ottaa ihan mitä tahansa tehtäväkseen, mutta ei se mun ymmärtääkseni tai ei se välttämättä tarvii olla sen osa sitä pääasiallista toimintaa.

H: Aivan. Voiko kirjasto millään tasolla tehdä mediakasvatustyötä?

Lenni: Voi tietenkin. Täällähän tehdään kirjavinkkausta, tääl menee, kirjastonhoitajat menee kouluille esittelee kirjoja, kirjavinkkausta ja muuta sellasta, ni yhtä hyvinhän sitä voi ja koululaiset käy kirjastoissa tiedonhakuopetuksessa, niin kyllähän se siihen ihan helpolla voi tulla siinä samassa.

Jotkut kokivat, että kirjasto on luonteva ja helppo paikka lähestyä. Yksi haastateltavista mainitsi esimerkiksi vanhukset, joiden olisi vaikeaa saada opetusta ja apua muualta. Toisaalta toinen haastateltavista mainitsi, ettei mediakasvatustyön vastuuta voida antaa yksinomaan kirjastolle, koska kaikki eivät käytä kirjastoa ja silloin suuri joukko kansalaisista jäisi ilman mediakoulutusta. Yhtenä esimerkkinä tuotiin tietotorit, joihin tämän kaltainen työ sopii.

H: Kuuluuko mediakasvatustyö mielestäsi kirjastolle?

Erno: Ehkä tietotoreille sitten enemmän, koska internet on nyt se uus media kai, voidaan ajatella niin että tietysti kirjastonkin tietotorienkin lähinnä tehtävä ois sitä. Ehkä sitten opastaa sellasia, jotka ei saa sitä koulussa - -

Kukaan haastateltavista ei tyrmännyt ajatusta kirjaston mediakasvatustyöstä. Kuitenkin esiin tuli se, että mediakasvatus tulisi keskittää niille, joiden toimenkuvaan se kuuluu. Toisilla koettiin olevan myös enemmän taitoja opetukseen. Kirjasto ei myöskään voi tehdä kaikkea eikä sillä aina ole resurssijakaan. Kirjaston lisäksi tärkeiksi mediakasvatuksen opettajiksi koettiin kodit, koulut, eri oppilaitokset ja nuorisotyö. Lisäksi yhteistyö koulun kanssa mainittiin. Mediakasvatustyö kaikkien vastuullisten kansalaisten tehtävä tuotiin myös esille. Tällöin sitä ei voida erottaa kodin, koulun tai kirjaston tehtäväksi.

4.4. Mediakasvatuksen koulutus

Koulutustoiveet

Suurin osa haastateltavista kaipasi selkeästi mediakasvatuksen ja medialukutaidon koulutusta. Ne jotka eivät koulutusta kaivanneet perustelivat asiaa sillä, että moni muu koulutus olisi tärkeämpää tai että mediakasvatuksesta riittäisi pelkkä lyhyt määritelmä. Joku toivoi ensin lyhyesti selvityksen mitä mediakasvatus on ja sitten hän voisi päättää haluaisiko koulutukseen

vai ei. Kaksi haastateltavista mainitsi, että koulutus voisi kiinnostaa vain yleissivistyksen vuoksi.

Ne, jotka koulutusta kaipasivat, määrittivät hyvinkin tarkasti millaista koulutusta he kaipaavat. Selvästi eniten toivottiin *käsitteiden avaamista*, alkeita ja perus- ruohonjuuritasolta liikkeelle lähtöä. Toiseksi eniten esille otettiin käytännöt, käytännönläheisyys ja *mediakasvatuksen konkretisoiminen omassa jokapäiväisessä työssä ja arjessa*. Yhtenä esimerkkinä tuotiin pedagogiikan yhdistäminen esimerkiksi luokkakäynteihin. Tähän liittyen toivottiin esimerkkejä elävästä elämästä, pitkän linjan asiantuntijaesittelyjä sekä eri ihmisten mielipiteitä mediakasvatuksesta. Myös aikaisemmat koulutustilaisuudet, joiden joku koki olleen pirstaleisia, mainittiin. Niistä oli ollut vaikea poimia kirjaston kannalta oleelliset asiat. Siksi toiveena oli perusteista alkavaa *kirjastokeskeistä räätälöintiä*.

H: Millaista koulutusta sie sitten kaipaaisit?

Sandra: Ihanhan siis perusteista alkaen ihan semmosta ja sit tietysti käytännön juttua että tääkin on niin nopeasti kehittyvä juttu - -. Jotenkin noi missä on käynyt tällä hetkellä ni tuntuu, et ne on semmosta pirstaleista tietoo. Sieltä pitäis jotenkin poimia vielä enemmän semmosta kirjastokeskeistä räätälöintiä, koska jotenkin tuntuu joskus, että itselle pitää vääntää rautalangasta et menee perille, ku se muutenkin on tavallaan niin iso ja haasteellinen asia, ni että jos vielä pitää jotenkin tajuta ja ymmärtää et miten ne kirjaston mahdollisuudet siinä on.

Myös lähdekritiikki ja esimerkiksi kuvat ja niiden arviointi otettiin esille. Tärkeäksi seikaksi koettiin se, että asiantuntija-esittelijällä olisi käsitys siitä mitä kirjastossa tehdään. Yksi haastateltavista otti esille sosiaalisen median hyödynnettävyyden kirjastossa. Toinen toivoi selvennystä siitä mediamaailmasta jossa lapset liikkuvat nykyisin. Myös lähteisiin liittyvää koulutusta, sen suhteen mikä on luotettava ja hyvä lähde, oli yhtenä toiveena. Koulutusten kannalta yksi toivoi pelkkää perusluennon omaista koulutusta, toinen taas toivoi enemmänkin ajatustehtäviä eikä "tunnin luento - 5 min tauko - tunnin luento" -tyylistä opetusta.

Koulutuksen hyöty ja kiinnostavuus

Koulutuksesta uskottiin olevan hyötyä. Yhtenä esimerkkinä tuli se, että asian ja eri käsitteiden ymmärtämisen ansiosta ei tarvitsisi enää ahdistua ja se voisi selventää ajatuksia. Toisaalta joku haastateltavista uskoi, että koulutus lisäisi omaa tietämystä, mutta tietojen välittäminen eteenpäin asiakkaille tuntui hiukan mahdottomalta. Kahdessa haastattelussa tuli esille, että koulutuksesta voisi olla hyötyä erityisesti aineistonhankintaan liittyvissä kysymyksissä.

H: Uskotko, että mediakasvatukseen liittyvästä koulutuksesta olisi hyötyä siulle omassa työssä?

Seppo: Mä en tiedä. Varmasti siitä ois siinä tapauksessa, että jos mä tekisin aineistovalintaa, mut ku mä en tee.

H: Millä tavalla aineistonvalintaa? Mitä tarkoitat?

Seppo: Jos nyt taas vaikka näihin lapsiin menee, ni mul on semmonen mielikuva, että se on joku semmonen maailma. Siihen kuuluu kirjoja, siihen kuuluu peliä, siihen kuuluu kaikkee tällästä mistä ne on hirveen kiinnostuneita. Ni jos mä vaikka valitsisin kirjoja kirjastoon tai elokuvia tai jotain, ni oisha se ihan hyvä tietää niistä jotain. Mä luulen, et me sitä aika paljon sokkona valitaan.

Suurin osa haastateltavista toivoi koulutuksen olevan työajalla, koska he kokivat mediakasvatuksen ja medialukutaidon olevan vahvasti työhön sidoksissa. Vain muutama haastateltavista koki, että koulutukseen voisi mennä myös vapaa-ajalla. He kokivat, että kirjastotyössä työtä ja vapaa-aikaa on vaikea erottaa toisistaan.

Haastateltavilta kysyttiin myös henkilökunnan kiinnostusta koulutustilaisuuksiin. He uskoivat, että kiinnostus jakaantuu kahtia; toisen ovat kiinnostuneet ja toiset eivät. Haastateltavat toivat esille erilaisia syitä miksi koulutus ei ehkä kiinnosta niin monia. Yksi haastateltavis-

ta lähti pohtimaan, että koulutuksen takana olevat velvoitteet eivät innosta nykyisten työpaineitten lisäksi. Hän koki, ettei mediakouluttajaksi voi ryhtyä kovin hatarin perustein. Toinen haastateltavista uskoi, että monet ovat jo liian "leipääntyneitä" koulutuksiin ja siksi tämä ei kiinnostaisi. Myös uuden oppimisen hankaluus ja vaiva tulivat esille samassa yhteydessä.

H: Onko tuo henkilökunta kiinnostunut lähtemään koulutuksiin, mitä luulet?

Essi: - - Mä tiedän paljon ihmiset on leipääntyneet. Semmosiakin voi olla, että ei taas uutta tule et se semmonen uuden omaksuminen on hirveen vaikeeta ja sitten niistä vanhoista rutiineista luopuminen kun täytyy...aikaa ja vaivaahan siinä on opetella uutta mutta kyllä varmaan ja varsinkin nuoremmat totta kai ilman muuta joo.

Esiin otettiin myös koulutuksen tarpeellisuus. Yhden haastateltavan mukaan koulutuksen ja tarpeen tulee kohdata ja toisen mukaan koulutusta pitäisi antaa vain niille, jotka tarvitsevat sitä työssään. Myös osallistumisen vaikeus, mm. sijaispuutteen vuoksi, kiinnostuksesta huolimatta aiheutti huolta ainakin pienemmissä lähikirjastoissa. Yksittäisinä esimerkkeinä tuli esille pian eläkkeelle jäävä henkilökunta, joka ei enää jaksa innostua uudesta asiasta. Yhtenä esimerkkinä tuli myös henkilökunnan toive tehdä peruskirjastotyötä ilman lisätöitä ja vastuita. Pohdintaa kuitenkin aiheutti se mitä peruskirjastotyö sitten on.

Kuitenkin haastateltavien joukossa oli joitakin, jotka uskoivat henkilökunnan lähtevän koulutukseen, jos koulutus on kiinteästi yhteydessä käytännön työhön. Joku uskoi nuorten ja muiden aiheesta kiinnostuneiden lähtevän innokkaammin mukaan. Kaksi haastateltavista toi myös esille sen, että henkilökunnan kiinnostus riippuu siitä kuinka asia markkinoidaan ja "kaupataan" heille. Nekin haastateltavista, jotka eivät suhtautuneet mediakasvatukseen ja medialukutaitoon suurimmalla innolla, antoivat esimerkkejä siitä kuinka ei-kiinnostunutta henkilökuntaa voisi innostaa koulutukseen. Ensisijaisesti haastateltavat toivat esille sen, että mediakasvatus ja medialukutaito tulisi sitoa tulevaisuuteen ja tätä kautta tuoda esille, että koulutus on mahdollisuus "kelkassa pysymiseen" muutoksien keskellä. Puheessa tuli selkeästi esille se, että kirjastomaailma ja työnkuvat ovat muuttuneet ja muuttuvat edelleen. Siksi olisi hyvä olla perillä siitä mistä mediakasvatuksessa ja medialukutaidossa on kysymys.

H: Miten sie sit lähtisit innostamaan nykyistä henkilökuntaa koulutukseen?

Pyry: Mä vaan sanosin, että on hyvä olla perillä. Ajat on muuttuneet, niin on hyvä olla, et ei voi jäädä minnekään menneeseen, vaan niin, pitää aina niillä ehdoilla mitä on millonkin.

H: Aivan.

Pyry: Se on tätä päivää - - .

Jotta henkilökunta saataisiin paremmin mukaan, tulisi esille tuoda myös koulutuksen hyöty omaan työhön nähden ja miten mediakasvatus ja medialukutaito liittyvät kunkin työnkuvaan ja miten se voisi edistää jokapäiväistä työtä. Kaikki eivät siis selkeästikään nähneet mediakasvatuksen ja medialukutaidon hyötyä ja järkeä omassa työssä.

H: Miten lähtisit innostamaan nykyistä henkilökuntaa koulutukseen

Helvi: Toki sit täytyis avata heille ensin, että mitä se on medialukutaito tai mediakasvatus ja sitä kautta yrittää saada heitä innostuu ja tajuaa, että tässä ois järkeäkin tässä koulutuksessa.

H: Aivan. Eli järkeistä siis, että minkä takia tätä koulutusta pitäis tehdä?

Helvi: Kyllä. Ja sitä, että mitä hyötyä siitä itselle vois olla.

Joidenkin haastateltavien mukaan henkilökunta tarvitsee kannustusta ja tsemppausta, jonka olisi hyvä tulla omalta esimieheltä tai johdolta. Oman esimiehen tai johdon asenteen

koettiin vaikuttavan siihen kuinka innokkaasti henkilökunta koulutukseen lähtee. Tärkeänä ja painotettuna seikkana haastatteluissa tuli esille myös se, että henkilökunnalle tulisi luvata varma mahdollisuus päästä koulutukseen huolettomasti työajalla sijaisten puutteesta huolimatta. Tämä tulisi ottaa huomioon jo koulutuksen suunnitteluvaiheessa ja järjestää useampia tilaisuuksia. Yksittäisinä esimerkkeinä tuotiin esille, että asia tulisi esittää hauskaasti eikä vain heitellä sanoja tai lähettää sähköpostiviestejä mediakasvatusotsakkeella deletoitavaksi.

Heimo: - - se liittyy nyt varmasti siihen, että kun tää on muuttumassa tää maailma, kulttuurimaailma, kirjamaailma tämmöseks, että kaikkee tuol sinkoilee sähköisesti. Jäämmekö yhtä epäkiinnostaviksi kuin puhelinluettelo - - niin et se yhdistettäis siihen, että pelkkä sana medialukutaito, ni ihmiset deletoi sen viestin, että ei kiitos, että mun täytyy mennä tiskiinkin tai vastaavaa - -.

Nykyinen vs. uusi henkilökunta

Haastateltavilta kysyttiin, tulisiko kirjastoon mieluummin palkata uutta mediakasvatukseen erikoistunutta henkilökuntaa vai lähteä kouluttamaan nykyistä. Suurin osa haastateltavista koki, että nykyisen henkilökunnan kouluttaminen olisi järkevämpää. Vain kuusi henkilöä ehdotti uusia erikoistuneita henkilöitä, mutta näissäkin vastauksissa oman henkilökunnan kouluttaminen sai kannatusta. Jotkut siis vastasivat myös sekä että, mutta toivat lisäksi henkilökunnan koulutuksen esille.

Ne muutamat, jotka olivat vahvemmin uuden erikoistuneen henkilökunnan palkkaamisen puolella, perustelivat asiaa esimerkiksi sillä, että nykyisten työntekijöiden innostus ei ole riittävää. Myös se, että asiat kulkisivat yhden henkilön kautta, olisi selkeämpää ja asiaan tulisi jonkinlainen linja villin ja vapaan menon sijaan. Toisaalta sekin, että uudella erikoistuneella henkilökunnalla olisi mahdollisuus esimerkiksi ajallisesta paneutua aiheeseen enemmän, mainittiin.

Henri: Toki jos ois erikseen palkattu henkilökunta, ni heillä ois aikaa siihen paneutua aivan eri tavalla kuin meillä jotka tekee tätä niin sanottua rivityötä.

H: Pitäiskö siihen paneutua enemmän?

Henri: Varmasti. Heillä ois sitä asiantuntemustakin enemmän kun meillä, että jos ois sellanen henkilö joka on itseensä kouluttanu enemmänki aiheen piiriin.

Henkilökunnan koulutuksen kannalla olevat sanoivat, ettei mediakasvatusta voi erottaa omaksi osakseen erilleen kirjastotyöstä. Vanhan tiedon yhdistäminen uuteen olisi useamman haastateltavan mielestä hedelmällistä ja vahvojen sisältöosaajien käyttöön olisi mahdollisuus saada uutta tietoa. Myös työnkuvien muutos tuli esiin ja tähän liittyvä suuntaus mediakasvatukseen ja medialukutaitoon. Joidenkin haastateltavien mukaan jokaisen työntekijän tulisi olla edes jossain määrin perillä mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta sekä ottaa se osaksi omaa tehtävänsä ja osaamistaan.

Yhtenä esimerkkinä tuli esille myös se, että aikoinaan verkkotiedonhaun tullessa kirjastoihin kuviteltiin, että palkkaamalla yhden henkilön käsikirjastoon, asian voisi ratkaista. Näin ei kuitenkaan käynyt. Myös toinen haastateltava toi esille sen, että olisi resurssien haaskausta järjestää jokaiseen pieneen tautiin oma pieni lääkäriinsä.

H: Mediakasvatusta ja medialukutaitoa ajatellen, pitäisikö sinun mielestäsi palkata uutta henkilökuntaa erityisesti mediakasvatuksen tehtäviin...

Niilo: Ei todellakaan!

H: ...vai kouluttaa jo olevaa henkilökuntaa?

Niilo: Nykyistä henkilökuntaa kouluttamalla. Mun mielest semmonen, et jokaiseen pikku tautiin on oma pikku lääkäri, joka pikku paikassa, ni mun mielestä se on resurssien haaskausta.

5. Yhteenveto

Tässä luvussa käsitellään vielä tulosten pääkohdat sekä suhteutetaan niitä tutkimuskysymyksiin. Ensin luvussa 5.1 otetaan esille vielä työssä tapahtuneet muutokset. Sen jälkeen luvuissa 5.2 ja 5.3 käydään läpi kertaalleen mediakasvatusta ja medialukutaitoa sekä koulutustarpeita. Lopuksi luvussa 5.4 esitetään pohdinnan alle jääneitä näkökumia.

Tutkimuksen tarkoitus oli saada tietoa Tampereen kaupunginkirjaston työkäytännöistä, asenteista, esteistä ja mahdollisuuksista työelämän kehittämisessä rajattuna medialukutaitoon. Tutkimusta varten haastateltiin 20 Tampereen kaupunginkirjaston työntekijää. Heistä viisi edusti pääkirjasto Metsoa ja loput 15 eri lähikirjastoja. Tutkimuksen ote oli laadullinen ja haastattelut käsiteltiin sisällönanalyysin menetelmin.

Tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- Miten kirjastotyö on muuttunut?
- Millaiset ovat asenteet mediakasvatusta ja medialukutaitoa kohtaan?
- Millaista mediakasvatuksen koulutusta henkilökunta toivoo?
- Mitkä ovat esteet ja mahdollisuudet työn kehittämiseksi rajattuna mediakasvatukseen ja medialukutaitoon?

5.1. Kirjastotyön muutos

Haastateltavien mukaan kirjastotyö on muuttunut merkittävästi. Olennaista on kuitenkin se, että haastateltavista moni koki työn muuttuneen vain välineiden kannalta perustyön pysyessä samana. Muutoksen kannalta merkittävänä pidettiin tietotekniikan rantautumista kirjastoihin. Sen koettiin helpottaneen työtä, parantaneen hakukäytäntöjä ja asiakaspalvelua. Toisaalta tietotekniikan koettiin myös lisänneen työtä esimerkiksi ohjelmien ollessa epäkunnossa. Myös jatkuva uusien järjestelmien tulo tekee työstä vaativampaa.

Se, että tietotekniikan tulo kirjastoihin otettiin niin vahvasti esille, voi hämmästyttää. Tietotekniikkaa otettiin käyttöön 1980- ja 1990-luvuilla ja siksi kysymykseksi nouseekin, että eikö kirjastoissa ole tapahtunut mitään suurempaa sen jälkeen. Tietotekniikan tuloa kirjastoihin ei tule kuitenkaan aliarvioida, vaikka se voi 2010-luvulla tuntua oudolta. Muutos tuntui kirjastoissa ja toisaalta jos jo pelkästään videokokeilu kirjastoissa 1980-luvulla aiheutti keskustelua (vrt. Kummala-Mustonen & Laitinen 1989), niin ei ole yllättävää, että tietotekniikka puhuttaa edelleen.

Tuloksissa on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että haastateltavien keskimääräinen työura oli kestänyt n. 24 vuotta (monilla yli 30 tai jopa 40 vuotta). He pohtivat työssä tapahtuneita muutoksia koko työuransa ajalta ja on hyvin oletettavaa, että pitkät työurat vaikuttivat tuloksiin. Tämän puolesta puhuu sekin, että lyhyemmän työuran (3-6 vuotta) kirjastossa tehneet eivät ottaneet haastatteluissa esille tietotekniikkaa erityisen vahvasti.

Yksi merkittävä seikka on se, että tietotekniikan lisäksi haastateltavat ottivat esiin myös muita työssä tapahtuneita muutoksia, mutta eivät mediakasvatusta tai medialukutaitoa. Ainoastaan kaksi haastateltavaa mainitsi kerran mediakasvatuksen ja medialukutaidon työn muutoksen yhteydessä. Toinen puhui siitä kuinka lasten lukeminen ei enää ole yhtä pitkäjännitteistä ja kuinka suuntaus on menossa kohti mediakasvatusta. Tällä hän viittasi myös lasten siirtymistä internetin pariin ja kuinka siellä luetaan lyhytjännitteisemmin. Mediakasvatus ja medialukutaito tulivat esille myös sivistys ja virkistystehtävän kohdalla. Toinen haastateltava mainitsi, että kirjaston nykyinen sivistystehtävä voisi liittyä mediakasvatukseen ja medialukutaitoon.

Edellä esitettyjä esimerkkejä lukuun ottamatta vaikuttaa siltä, että mediakasvatusta tai medialukutaitoa ei luonnostaan ja luontevasti ainakaan vielä mielletä osaksi kirjastotyössä tapahtunutta ja edelleen tapahtuvaa muutosta tai ainakaan se ei tullut haastateltavien kerronnassa esille. Kaikki kuitenkin tiesivät haastattelun liittyvän mediakasvatukseen ja medialukutaitoon, mutta sekään ei vaikuttanut vastauksiin. Myöskään lyhyemmän työuran tehneet tai nuoremmat eivät ottaneet mediakasvatusta tai medialukutaitoa esille.

Toinen mielenkiintoinen työn muutoksen liittyvä seikka on se, että vaikka tietotekniikka mainittiin sen yhteydessä vahvasti, sitä ei silti tässä yhteydessä liitetty mediakasvatukseen tai medialukutaitoon. Kuitenkin puhuttaessa mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta, ne liitettiin usein tietokoneisiin ja internetiin. Tämä voi johtua siitä, että puhuttaessa työn muutoksesta, haastateltavat lähtivät pohtimaan asiaa jo tapahtuneen kautta (esimerkiksi tietotekniikan tulo kirjastoihin). Mediakasvatuksen ja medialukutaidon taas koettiin olevan enemmän sidoksissa tulevaan, ei menneisyyteen eikä edes välttämättä täysin nykyhetkeen. Toisaalta yllä mainittua ristiriitaa voidaan tarkastella myös konkreettisuuden näkökulmasta. Tietokoneiden päätteet, esimerkiksi, ovat näkyvä ja käsin kosketeltava muutos, joiden vaikutusta työhön ei voi olla huomaamatta. Mediakasvatus taas vaikuttaisi jääneen juhlapuheen tasolle; sitä voi koskettaa eikä se ilmene konkreettisesti arjen työssä, ainakaan vielä.

Aineistot

Aineistoissa tapahtuneet muutokset haastateltavat jakoivat formaattimuutoksiin ja sisällöllisiin muutoksiin. Suurin osa haastateltavista koki muutosten olevan normaalia kehitystä ja väistämätön hyvä juttu. Kuitenkin esiin tuotiin myös huolia ja yksi niistä liittyi e-kirjojen sijoittumiseen kirjastossa sekä niiden markkinointiin. Aineistojen tulevaisuuden kannalta selkeästi eniten keskustelua aiheutti e-kirjan ja perinteisen kirjan suhde. E-aineistojen yleensäkin uskottiin lisääntyvän tulevaisuudessa, mutta perinteinen kirja tulisi silti pitämään pintansa. Monet haastateltavista uskoivat perinteisen kirjan ja e-kirjan täydentävän toisiaan ja useamman haastateltavan mukaan e-aineistot voisivat korvata muun muassa tieto- ja tenttikirjoja.

E-kirja aiheutti myös huolia esimerkiksi lukulaitteiden, standardien ja tekijänoikeuksien kannalta. Yhden haastateltavan mukaan e-kirjan kohdalla on ongelmia käsitteiden tasolla. Hänen mukaan ei ymmärretä, että e-kirja on kirja, mutta sitä voidaan lukea erityyppisesti. Myös haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että huolta ja hämmennystä e-aineistoista tuntuvat aiheuttavan tietämättömyys ja ymmärtämättömyys. Kaikki eivät hahmota mitä e-kirjalla tarkoitetaan, mikä se on ja miten se suhteutuu kirjastoon ja sen kokoelmaan.

Kirjastolehti kysyi nettisivuillaan mitä e-kirja merkitsee kirjastolle ja 79 % vastaajista koki sen olevan mahdollisuus eikä uhka (Kirjastolehti 2010). Kysyttäessä kumpi on parempi, paperinen ja vai e-kirja, sai paperikirja melkein 92 % äänistä (Kirjastolehti 2010). Vastausaikaa kyselyihin oli vielä jäljellä tämän raportin valmistuttua, joten tarkkoja lukuja ei ollut saatavilla. Kuitenkin vastaukset viittaavat jo nyt tietynsuuntaiseen tulokseen. Kirjastolehden tuloksia voi harkiten peilata myös tämän raportin tuloksiin, koska e-kirjaa kuvattiin ennemminkin mahdollisuudeksi kuin uhaksi, mutta perinteisen paperikirjan uskottiin silti säilyvän.

Medialukutaidon yhteydessä pohditaan usein uusia lukutaidon muotoja kuten digitaalista lukutaitoa, pelilukutaitoa tai visuaalista lukutaitoa. Visuaalisen lukutaidon kannalta oli erityistä, että yhden haastattelun yhteydessä kuvajournalismin ja visuaalisuuden mainittiin lisääntyneen aineistojen sisällöissä. E-kirjan kohdalla tuli taas esille se mielenkiintoinen seikka, että e-kirjan lukemisen koettiin olevan uusi ja erilainen tapa lukea. E-kirjan yhteydessä otettiin esille myös tekijänoikeudelliset ongelmat. Uudet lukutavat ja tekijänoikeudet on otettu esille myös kirjaston mahdollisina mediakasvatuksellisinä tehtävinä (ks. Sallmén 2009). Kuitenkaan haastateltavat eivät ainakaan kerronnassaan suoranaisesti yhdistäneet näitä esimerkkejä medialukutaitoon.

Asiakkaat

Haastatteluissa otettiin esille myös asiakkaat ja heidän mahdollinen tarpeiden muutos kirjaston suhteen. Selkeästi merkittävin asia haastateltavien mukaan on asiakkaiden siirtyminen verkkokirjaston ja internetin käyttöön entistä enemmän. Haastateltavien mukaan asiakkaat toimivat nykyään paljon itsenäisemmin ja tähän liittyen tiedonhaku on joidenkin haastateltavien mielestä vähentynyt ja muuttunut. Se taas puolestaan vaikuttaa esimerkiksi tiedonhaku- taitojen ylläpitoon ja tiedonhakutehtävät, varsinkin lähikirjastoissa, voivat tuntua hyvin vaativilta. Asiakkaiden koettiin olevan myös tavoitteellisempia eikä kirjasto aina edes pysy asiakkaiden tarpeiden mukana esimerkiksi musiikkipuolella.

Asiakkaiden siirtymisen verkkoon saattoi kokea vapauttavan aikaa muihin tehtäviin. Toisaalta taas sen ei välttämättä koettu vapauttavan aikaa muuhun esimerkiksi sijaispuutteen takia. Jotkut haastateltavista mainitsivat opastustyön lisääntyneen tietokoneiden myötä. He eivät kuitenkaan tässä yhteydessä ainakaan kerronnassaan liittäneet mediakasvatusta ja medialukutaitoa opastustyöhön, vaikka se voisi olla oleellinen osa sitä.

Virkistys vs. sivistys

Kirjaston rooli virkistäjänä ja sivistäjänä toi esille sen, että melkein kaikkien haastateltavien mukaan virkistävä tehtävä on lisääntynyt. Kuitenkaan kirjaston virkistävä luonne ei saanut, muutamaa henkilöä lukuun ottamatta, pelkkää kannatusta. Osan mielestä sen ei pitäisi olla kirjaston ainut ykkösprioriteetti, vaan myös sivistys koettiin edelleen tärkeäksi. Virkistys- ja sivistystehtävän yhteydessä aineistot otettiin myös vahvasti esille. Tietokirjallisuus miellettiin joissakin haastatteluissa sivistäväksi ja viihdekirjallisuus virkistäväksi. Kupiaisen [et al.] (2007) mukaan nykyäänkin, tehtäessä eroja turmiollisen viihteen ja kehittävien aineistojen välillä, on löydettävissä moraalipainotuksia. Oleellista on kuitenkin se, että suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, ettei virkistävää ja sivistävää tehtävää tarvitse erottaa, vaan sivistävä voi olla virkistävää ja päinvastoin.

Kirjastolaki, Kirjastostrategia 2010 ja sen uusin lisäys (ks. Kirjastolaki, Kirjastostrategia 2010 ja Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015) tuntuvat painottavan kirjaston sivistyksen, oppimisen ja opettamisen merkitystä. Ainoastaan Kirjastostrategia 2010 mainitsee virkistystapahtumat. Tämän tutkimuksen haastateltavat puhuivat kuitenkin kirjaston roolista virkistäjänä ja vaikka sivistyksestä puhuttiin paljon, suhtautui osa kriittisesti sivistys-sanaan. Haastatteluissa mainittiin, että ihmiset ovat jo sivistyneitä ja sivistys on liian hieno sana. Myös se, että ketään ei voi sivistää, vaan se lähtee ihmisestä itsestä, otettiin esiin. Kirjastolehden tekemän nettikyselyn mukaan kirjaston ykköspalvelu pitäisi olla virkistys (83,9 %) tietopalvelun sijaan (Kirjastolehti 2010). Kirjastolehden tulosta ei voi kuitenkaan suoraan peilata tämän tutkimuksen tulokseen, koska haastateltavilta ei kysytty virkistykseen ja tietopalvelun, vaan virkistykseen ja sivistykseen suhteesta toisiinsa. Kuitenkin pohdittavaksi jää ovatko strategiat, laki ja kirjastojen toiminta samassa linjassa ja ovatko päämäärät samat?

5.2. Mediakasvatus ja medialukutaito

Työn muutoksen lisäksi haastattelujen toisena pääteemana oli selvittää miten haastateltavat kokevat mediakasvatuksen ja medialukutaidon ja millaisia ajatuksia näihin liittyy. Haastateltavat puhuivat paljon työssä tapahtuneista muutoksista, mutta siirryttäessä keskustelemaan erityisesti mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta vastaukset lyhenivät selvästi. Vaikka haastattelu koostui kahdesta laajemmasta teemasta, ei näiden eri osien ollut kuitenkaan tarkoitus estää haastateltavia puhumasta niistä sekaisin. Kuitenkin mediakasvatus työn osana tuotiin esiin vasta sitten kun sitä erikseen kysyttiin eikä mediakasvatusta tai medialukutaitoa otettu esille oikeastaan muulloin kuin haastattelijan toimesta.

Haastattelujen aikana tuntui, että mediakasvatus ja medialukutaito "leijailevat" keskustelun yllä ja niistä puhuminen sekä kysymyksiin vastaaminen oli välillä vaikeaa. Kuten jo aikaisemmin mainittiin, haastateltavat eivät yhdistäneet mediakasvatusta tai medialukutaitoa esimerkiksi työssä tapahtuneeseen muutokseen. Kuitenkin kysyttäessä suoraan mediakasvatus ja medialukutaito saatiin mieltä tärkeiksi asioiksi, jotka ovat ainakin osittain osa kirjasto-työtä ja tulevaisuutta. Tämänkaltainen ristiriita tuli usein esille.

Mediakasvatus

Mediakasvatukseen liitettiin vahvasti kriittisyys. Tällä tarkoitettiin kriittistä suhtautumista eri medioihin, aineistoihin ja niiden sisältöihin. Toisaalta mediakasvatukseen koettiin liittyvän opettamiseen ja oppimiseen ja tätä kautta esimerkiksi tiedonhankinnan ja eri medioiden käytön opastamiseen. Jotkut kokivat mediakasvatukseen olevan jo sisäänrakennettuna ammattitaitoon esimerkiksi laadukkaan aineistonvalinnan kautta. Myös tietotekniikka koettiin osaksi mediakasvatusta esimerkiksi tiedonlähteen löytymisen, sisällön analysoinnin ja median tuottamisen kautta. Osa koki tietokoneiden ja verkon liittyvän erityisesti lapsiin ja nuoriin. Esiin nousi myös tietynlainen ajatus lasten suojelemisesta ja opettamisesta. Myös Kupiainen [et al.] (2007) ottivat esille sen, että keskustelu on usein suojelukeskeistä ja esimerkiksi lapset määritellään avuttomiksi ja suojelua kaipaaviksi.

Mediakasvatukseen liittyvät tunteet ja ajatukset olivat yhtäältä positiivisia ja toisaalta negatiivisia. Haastateltavien joukko jakaantui hyvin pitkälti kahtia, mutta eroa virkailijoiden ja hoitajien välillä ei ollut. Mediakasvatus koettiin yhtäältä tärkeäksi, välttämättömäksi ja kaikkien velvollisuudeksi. Toisaalta taas käsitteen koettiin olevan epämääräinen ja hämmentävä. Kasvatus-sana sai myös hieman kritiikkiä, mutta kritiikin määrä ei ollut suurta ja sen mainitsi vain muutama haastateltavista. Tämä oli hiukan yllättävää, koska juuri kasvatus-sanalla olisi oletettavasti aiheuttavan enemmän negatiivisia tunteita.

Joidenkin haastateltavien puheessa oli huomattavissa pieniä ristiriitoja mediakasvatukseen suhteen. Nämä ristiriidat eivät kuitenkaan olleet kuin yksittäistapauksia ja niitä oli vain muutama. Esimerkiksi yhdessä haastattelussa haastateltava ei osannut määritellä mitä mediakasvatus on, mutta hetken päästä hän kuitenkin koki sen tärkeäksi asiaksi, joka tulee opettaa kaikille lapsista aikuisiin. Hän mainitsi kuitenkin vielä, ettei lapsille ole tarvetta opettaa mediakasvatusta tai medialukutaitoa, koska heillä ne ovat olemassa jo valmiina.

Toinen haastateltavista puolestaan sanoi, että kirjaston tulee tarjota koneet, mutta ei suoranaisesti niihin liittyvää opastusta. Kuitenkin hän jossakin vaiheessa haastattelua sanoi, että mediakasvatustyö kuuluu myös kirjastolle ja se on hyvin tärkeää. Mediakasvatukseen hän liitti kriittisyyden opettamisen esimerkiksi internetin suhteen. Yhden haastattelun aikana ilmapiiri oli hyvin myönteinen mediakasvatusta ja medialukutaitoa kohtaan. Haastateltava koki nämä hyvin tärkeiksi, ajatteli niitä aktiivisesti ja koki tekevänsä tätä työtä niin vapaalla kuin työssäkin. Kuitenkin haastattelun lopuksi tulikin yllättäen esille, että itse asiassa kirjastolla ei ole resursseja toimia mediakasvatukseen opettajana muuta kuin hyvin vähäisissä määrin.

Medialukutaito

Myös medialukutaitoon haastateltavat liittyivät vahvasti kriittisyyden käsitteen. Vaikka tämä käsite otettiin esille jo mediakasvatukseen yhteydessä, painotettiin sitä medialukutaidon kohdalla enemmän. Kriittisyydellä viitattiin edelleen eri aineistojen, median, tiedon ja tiedonlähteiden arviointiin sen suhteen mikä on olennaista, faktaa ja fiktiota. Olennaista medialukutaidossa oli myös kyky hakea tietoa sekä omaksua ja suodattaa oikea, olennainen ja tarpeellinen tieto. Medialukutaito liitettiin suhteellisen vahvasti internetiin ja tätä kautta myös sisältöjen tuottamiseen sekä vastuullisuuteen.

Haastateltavat osasivat kuvata hyvin, mitä medialukutaito sisältää. Kuitenkaan tunteet ja ajatukset käsitettä kohtaan eivät yllättäen olleet yhtä positiiviset. Suoranaisesti vain neljän haastateltavan kuvauksia ja painotuksia medialukutaidosta voidaan pitää positiivisina ja jopa päälle kymmenen haastateltavan kuvauksia negatiivisina. Suuria eroja virkailijoiden ja hoitajien välillä ei ollut, mutta kuitenkin niistä neljästä, jotka kuvasivat medialukutaitoa positiivisemmin, kolme oli kirjastonhoitajia.

Medialukutaito koettiin vaikeasti ymmärrettäväksi käsitteeksi, joka vaikutti hiukan ”ylimaalliselta” siitä huolimatta, että asia oli ollut jo pitkään esillä. Joku pohti kirjaston resursseja edes opettaa medialukutaitoa ja toinen mainitsi haasteellisuuden jatkuvan asioiden tiedostamisen takia. Huolta medialukutaidossa aiheutti myös tavallisen lukutaidon puute. Yksi haastateltavista koki, että lasten tavallinenkaan lukutaito ei ole entisensä, joten miten heidän voisi olettaa hahmottavan medialukutaidon. Positiivisessa mielessä otettiin esiin se, että medialukutaito on hyvä muotivillitys, jonka soisi pysyvän. Myös se, että medialukutaito on jo työssä mukana, otettiin esiin positiivisessa mielessä.

Haastateltavilta kysyttiin mediakasvatuksen ja medialukutaidon yhteydessä suoraan, onko yleistuntemus näistä positiivinen vai negatiivinen. Yksitoista haastateltavista sanoi tunteen olevan positiivinen ja loput kokivat asian negatiivisena. Kuitenkin ne, jotka mielsivät mediakasvatuksen ja medialukutaidon olevan negatiivisempia, eivät kokeneet asiaa kovin vahvasti ja mainitsivat sen. Tämän aiheen suhteen virkailijoiden ja hoitajien keskuudessa jakaannuttiin kahtia. Puolet virkailijoista koki asian positiivisesti ja puolet negatiivisemmin. Sama toistui hoitajien keskuudessa. Mielenkiintoista on se, että periaatteessa haastateltavat mielsivät mediakasvatuksen ja medialukutaidon suhteellisen positiivisena asiana. Kuitenkin kysyttäessä millaisia tunteita ja ajatuksia medialukutaitoon liittyi, koki suurin osa sen negatiivisesti. Syitä tällaiselle ristiriidalle on vaikea määrittää.

Mielenkiintoista on se, että haastateltavat kuvasivat sekä mediakasvatusta että medialukutaitoa osittain samalla tavalla. Molemmissa esiintyy esimerkiksi kriittinen suhtautuminen eri medioihin, sisältöjen tuottaminen sekä tiedonlähteiden arviointi sen suhteen mikä on totta ja mikä tarua. Medialukutaidon suhteen oltiin kuitenkin enemmän yksimielisiä siitä mitä siihen liittyy. Jos haastateltavien näkemyksiä mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta vertaa tutkimuskirjallisuuden antamiin määritelmiin, voidaan haastateltavien sanoa olevan suhteellisen hyvin perillä siitä mitä nämä termit sisältävät ja mitä niihin liittyy. Kuitenkin mediakasvatus sekoitetaan medialukutaitoon esimerkiksi kriittisyyden ja arvioinnin suhteen. Haastattelujen perusteella saa sellaisen vaikutelman, että mediakasvatus ja medialukutaito ymmärretään teoriassa, mutta haastateltavat itse eivät sitä tiedä. Vastaukset mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta olivat suhteellisen epävarmoja eivätkä haastateltavat selkeästikään olleet varmoja puhuvatko he oikeista asioista, vaikka käsitteet tuntuivatkin olevan hallussa.

On syytä huomata, että haastateltavat pääsivät ensin kertomaan mitä mediakasvatus heidän mielestään on. Joillekin saattoi tulla yllätyksenä, että tämän jälkeen kysyttiin näkemyksiä medialukutaidosta. He sanoivatkin tässä yhteydessä, että puhuessaan ensin mediakasvatuksesta he olivat oikeastaan tarkoittaneet medialukutaitoa ja myös siksi näitä molempia käsitteitä kuvattiin samalla tavalla.

Haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että mediakasvatuksen ja medialukutaidon huomioon ottaminen omassa työpisteessä jakaantui suhteellisen tasaisesti. Osa sanoi, ettei mediakasvatusta ole otettu huomioon työpisteessä. Kuitenkin osa mainitsi, että asia on nyt tapetilla ja tulee esille arkisissa tilanteissa. Tietotorien työ, Netti-Nysse ja luokkakäynnit vaikuttivat olevan niitä asioita, joissa mediakasvatus ja medialukutaito tulevat esille. Osa haastateltavista koki, että he olivat työssään toimineet joskus mediakasvattajina. Tietotoreja ja Netti-Nysseä huomioimatta mediakasvatus liitettiin omassa työssä vahvasti tietotekniikkaan, internetiin, tiedonhakuun, lähdekriittisyyteen sekä aineistonhankintaan ja esille-

panoon. Kuitenkin nämä erilaiset työtehtävät miellettiin usein enemmän tavalliseksi kirjastotyöksi kuin mediakasvatukseksi.

Mediakasvatustyön koettiin myös kuuluvan kirjastolle, mutta vastuun ei pidä olla vain sillä. Kirjasto on luonteva paikka lähestyä ja siellä tehty työ on koskettaa mediakasvatusta muutenkin esimerkiksi tiedonhaun, tiedon käytön, evaluoinnin ja lähdekritiikin kautta. Kirjaston mediakasvatustyötä ei siis tyrmätty, mutta joidenkin mukaan se tulisi keskittää niille, joiden toimenkuvaan se kuuluu. Kirjasto ei haastateltavien mukaan myöskään voi tehdä kaikkea, vaan vastuuta tulee jakaa esimerkiksi kodin, koulun ja eri oppilaitosten välillä.

5.3. Koulutustarpeet

Suurin osa haastateltavista koki mediakasvatuksen koulutukselle olevan tarvetta. Haastateltavat toivoivat ensinnäkin käsitteiden avaamista sekä käytännönläheisyyttä ja tätä kautta mediakasvatuksen konkretisoimista omassa jokapäiväisessä työssä. Haastateltavat toivoivat kirjastokeskeistä räätälöintiä ja esimerkkejä elävästä elämästä sekä pitkänlinjan asiantuntijoiden esityksiä. Esittäjien toivottiin ymmärtävän myös itse kirjastotyötä. Myös lähdekritiikki ja sosiaalinen media otettiin esiin.

Koulutuksesta uskottiin olevan hyötyä. Eri käsitteiden ymmärtäminen voisi selventää ajatuksia eikä asia tuntuisi enää niin ahdistavalta. Koulutuksen toivottiin olevan työajalla, koska haastateltavat kokivat myös mediakasvatuksen ja medialukutaidon olevan vahvasti sidoksissa juuri työhön. Haastateltavat uskoivat, että osa henkilökunnasta on kiinnostunut koulutuksesta ja osa ei. Koulutuksen takana olevat velvoitteet eivät innosta kaikkia nykyisten työpaineiden lisäksi ja monet ovat jo leipääntyneitä koulutustilaisuuksiin. Myös uuden oppimisen hankaluus ja vaiva otettiin esille. Tärkeää olisi, että koulutuksen ja sen tarpeen tulisi kohdata.

Miten ei-kiinnostunutta henkilökuntaa sitten voisi innostaa koulutukseen? Haastateltavien mukaan koulutuksen tulisi olla kiinteästi yhteydessä käytännön työhön. Asia tulisi markkinoida hyvin ja mediakasvatus ja medialukutaito sitoa tulevaisuuteen mainostamalla sitä mahdollisuutena kelkassa pysymiseen muutoksien keskellä. Oleellista olisi myös tuoda esille kirjastomaailman työnkuvien muutos ja että tässä mielessä olisi hyvä olla perillä mistä mediakasvatuksessa ja medialukutaidossa on kyse.

Myös koulutuksen hyöty ja sen suhde omaan työhön ja työnkuvaan tulisi tuoda esille. Joiden haastateltavien mukaan henkilökunta tarvitsee myös tsemppausta, jonka olisi hyvä tulla esimieheltä tai kirjaston ylemmältä johdolta. Henkilökunnalle tulisi luvata myös varma pääsy koulutukseen huolettomasti ja esimerkiksi sijaispuute tulisi huomioida jo suunnitteluvaiheessa järjestämällä useampia tilaisuuksia.

Haastateltavien mukaan nykyisen henkilökunnan kouluttaminen olisi parempi sen sijaan, että kirjastoon palkattaisi kokonaan uutta mediakasvatukseen erikoistunutta henkilökuntaa. Nekin, jotka ehdottivat erikoistunutta henkilökuntaa, kannattivat usein myös nykyisen henkilökunnan kouluttamista. Esiin tuotiin kuitenkin se, että nykyisen henkilökunnan innostus ei ole riittävää. Nykyisen henkilökunnan kouluttamisen puolesta puhuneet taas sanoivat, että mediakasvatusta ei voi erottaa omaksi osakseen erilleen kirjastotyöstä. Vanhan tiedon yhdistäminen uuteen voisi olla hedelmällistä. Haastateltavien mukaan myös työnkuvien muutos on edessä ja tähän liittyen jokaisen työntekijän olisi hyvä edes jossain määrin ymmärtää mistä mediakasvatuksessa ja medialukutaidossa on kyse.

5.4. Pohdinta

Tutkimustuloksia arvioidessa on syytä pohtia, vaikuttiko haastateltavien suhteellisen pitkä työura tuloksiin ja olisiko lyhyemmän työuran tehneellä otoksella saanut erilaisia tuloksia? Tämän tutkimuksen haastatteluihin osallistui myös jokunen nuorempi henkilö, mutta aina-kaan tässä tutkimuksessa heidän näkemyksissä ei ollut merkittäviä eroja verrattuna pidemmän työuran tehneisiin. Heidän oli tosin vaikeampi kuvailla työssä tapahtuneita muutoksia ja heidän mukaansa niitä ei ollut ehtinyt tapahtua muutamien vuosien sisällä.

Puhuttaessa työssä tapahtuneista muutoksista tietotekniikka nousi vahvasti esille, mutta mielenkiintoista olisi pohtia, mikä on seuraava suuri muutos kirjastoissa, josta puhutaan vielä 20 vuoden päästä. Voisivatko esimerkiksi e-kirjat nostaa esille samanlaisen keskustelun vuosien kuluttua? Niistä ainakin keskusteltiin tämän tutkimuksen haastatteluissa hyvin vilkkaasti ja viime aikoina keskustelu myös joukkotiedotusvälineissä ja keskustelupalstoilla on ollut vilkasta.

Tähän tutkimukseen osallistui joukko kirjastotyöntekijöitä, joiden tarkoitus oli kuvastaa tietyn kirjaston henkilökuntaa pienoiskoossa. Monissa mediakasvatukseen ja medialukutaitoon liittyvissä kysymyksissä haastateltavien joukko jakaantui kahtia; toiset tykkäsivät ja toiset ei. Pohdittavaksi jää voisiko tämän yleistää varoen koko henkilökuntaan. Osa erilaisista muutoksista ajetaan varmasti sisään, pidettiin siitä tai ei, mutta joihinkin asioihin mielipiteiden vahvuus voi vaikuttaa ja muutosten sisään ajaminen ei ole itsestään selvyys. Yksi tällainen asia voi olla mediakasvatus tai medialukutaito. Niitä ei mielletä konkreettisesti omassa työssä tapahtuvaksi asiaksi ja siksi suhtautuminen osalla henkilökunnasta voi olla hyvin negatiivinen. Pohdittavaksi jääkin se kuinka tällaisia asioita voisi juurruttaa työhön ilman ”mörköjä”.

Voidaan myös pohtia, muuttuvatko asenteet täysin vasta siinä vaiheessa kun toimenkuvat muuttuvat. Ovatko mediakasvatus ja medialukutaito jotain sellaista, jotka hahmotetaan tai halutaan hahmottaa paremmin vasta sitten, kun ne on kirjoitettuina toimenkuviin? Joillakin mediakasvatustyö ja medialukutaidon opettaminen ovat jo osa arkista työtä, mutta miten he joilla se ei ole, asian kokevat. Mielenkiintoista on myös, onko tulevasta mediakasvatuksen ja medialukutaidon koulutuksesta hyötyä ja onko sillä merkitystä tai vaikutusta, vai onko mediakasvatus jotain mikä juurtuu hiljaksen kirjaston toimintoihin? Haastatteluissa tuli esille se, että asioita saattaa ensin vastustaa, mutta ajan kuluessa ei enää edes kykene muistamaan, miksi jotain alun perin vastusti. Olisi mielenkiintoista toistaa tutkimus esimerkiksi 10 vuoden kuluttua. Liittyvätkö mediakasvatus ja medialukutaito silloin työn muutokseen vai onko tilalle kehitetty jo jotain muuta?

Kirjastoissa on vahvat perinteet esimerkiksi tiedonhaun opetuksessa, tekijänoikeuksiin liittyvissä asioissa ja lukemiseen innostamisessa kirjavinkkauksen kautta. Näissä tehtävissä on kirjastojen vahvuus ja osaaminen. Kuitenkin esimerkiksi lukutaidon käsite on muuttunut, pelit valtaavat alaa kirjastoissa ja virtuaalinen viestintä on lisääntynyt esimerkiksi sosiaalisen median valossa tekijänoikeudellisten näkökulmien laajenemisesta puhumattakaan. Erityisesti mediakasvatus miellettiin todella laajasti (ks. s. 40) ja siihen liitettiin monia eri näkökulmia. Kirjasto ei voi ottaa vastuulleen kaikkea mediakasvatukseen liittyvää työtä ja siksi onkin edelleen syytä pohtia mihin mediakasvatuksen sisältöihin kirjasto voi vastata. Asioita on katsottava ja arvioitava uudelleen ja se tulee vaikuttamaan jokaisen kirjastotyöntekijän työhön ja rooliin; toisille enemmän ja toisille vähemmän. Muutoksen ei kuitenkaan tarvitse pelottaa ja sen sisäistämiseksi tulee antaa oma aikansa.

LÄHTEET

- Fourie, I. 2003. Librarians and the claiming of new roles: how can we try to make a difference? *Aslib Proceedings* 56 (1), pp. 62-74.
- Haavisto, T. 2007. Mediakasvatus ja kirjastot. Teoksessa *Näkökulmia mediakasvatukseen*. 2007. Toim. Kynäslähti [et al.]. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. [www-dokumentti] <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>. Viitattu 3.9.2010.
- Julien, H. & Hoffman, C. 2008. Information literacy training in Canada's public libraries. *Library Quarterly*, vol. 78 (1), pp. 19-41.
- Järvensivu, A. 2006. *Oppiminen työnä ja työpaikkapelinä*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press, 2006.
- Kirjastolaki 4.12.1998/904. [www-dokumentti] <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980904>. Viitattu 3.9.2010
- Kirjastolehti. 2010. Kysely: Mitä e-kirja merkitsee kirjastoille? [www-dokumentti] http://kirjastoseura.kaapeli.fi/etusivu/lehti/kyselyt/zzzzzzl_ekirja/results.html. Viitattu 3.9.2010.
- Kirjastolehti. 2010. Kysely: Kumpi sinun mielestäsi on parempi, e-kirja vai paperikirja? [www-dokumentti] http://kirjastoseura.kaapeli.fi/etusivu/lehti/kyselyt/zzzzzzz_ekirja/results.html. Viitattu 3.9.2010.
- Kirjastolehti. 2010. Kysely. Minkä pitäisi olla kirjaston ykköspalvelu? [www-dokumentti] http://kirjastoseura.kaapeli.fi/etusivu/lehti/kyselyt/zzzzzzk_virkistys/results.html. Viitattu 3.9.2010.
- Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. 2003. Opetusministeriön julkaisuja 2003:1. [www-dokumentti] http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_98_strategia.pdf?lang=fi. Viitattu 3.9.2010.
- Kummala-Mustonen M. & Laitinen S. 1989. *Kirjastotyössä vai kirjastossa työssä*. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.
- Kupiainen, R [et al.]. 2007. Suomalaisen mediakasvatuksen vuosikymmenet. Teoksessa *Näkökulmia mediakasvatukseen*. 2007. Toim. Kynäslähti [et al.]. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. [www-dokumentti] <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>. Viitattu 3.9.2010.
- Mediametka. Mikä media? Mikä mediakasvatus? [www-dokumentti] <http://www.mediametka.fi/direct.aspx?area=page&prm1=70> Viitattu 3.9.2010.
- Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. 2009. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32. [www-dokumentti] <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm32.pdf?lang=fi> . Viitattu 2.9.2010.
- Sallmén, P. 2009. Mediakasvatusta vai mediasivistystä kirjastosta? Teoksessa *Mediakasvatus kirjastossa* (toim. Seppo Verho). 2009. Helsinki: BTJ Kustannus ja Suomen kirjastoseura.
- Sintonen, S. 2010. Digitaalinen kirjasto haastaa kirjastot: jakelijasta osallistujaksi. Kirjastoseuran tietopaketti. *Media nuorten elämässä*. 2010. pp. 4.
- Schontz, M.L. [et al.] 2004. What do librarians think about marketing? A survey of public librarians' attitudes toward the marketing of library services. *Library Quarterly*, vol. 74 (1), pp. 63-84.
- Tietoyhteiskunnan tilat ja sisällöt. Hankekuvaus. [www-dokumentti] <http://tytkouluttaa.uta.fi/tts/info/>. Viitattu 3.9.2010

- Tuomisto, J. 1997. Työelämän uudet oppimisvaatimukset - lähtökohdat, haasteet ja ongelmat. Teoksessa Työn muutos ja oppiminen (toim. Pekka Sallila ja Jukka Tuomisto). 1997. Aikuiskasvatuksen 38. vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Vehviläinen, Sanna M. 2009. Yleinen kirjasto verkkomaailman portilla. Kirjastolehden artikkelien grounded theory -analyysi. Pro gradu-tutkielma. [www-dokumentti] <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu03529.pdf>. Viitattu 23.9.2010

Haastatteluaineisto:

Haastattelut ajalla huhtikuu-kesäkuu 2010. (Aineisto tekijän hallussa)

Liitteet

Liite 1

Teemahaastattelurunko

1. Kirjasto

Nimi?

Ikä?

Työpaikka?

Kuinka pitkään olet työskennellyt kirjastoalalla?

Työnkuva/työtehtävät?

Oletko mukana jossakin tiimissä?

Oletko saanut mediakasvatuksen tai medialukutaidon koulutusta?

2. Työ

Mikä itseäsi kiinnostaa työssä eniten?

- Haluaisitko kehittää kiinnostuksen kohteita jotenkin?
- Haluaisitko kehittää itseäsi työhön nähden?

Onko työ mielestäsi muuttunut jotenkin merkittävästi?

- Miltä muutos tuntuu?

a) Aineistot

Minkälaisien aineistojen kanssa työskentelet?

Ovatko aineistot mielestäsi muuttuneet viimeisten vuosien aikana?

- Miltä muutos tuntuu?

Miten näet aineistojen muuttumisen tulevaisuudessa?

- Säilyykö perinteinen kirja?
- Tuleeko uusia aineistomuotoja?

Millainen aineiston valinta on mielestäsi suhteessa asiakkaiden tarpeisiin omassa työpisteessäsi? Hankitaanko teille sitä mitä asiakkaat haluavat?

b) Asiakkaat

Millainen asiakaskunta teillä on? Ketä teillä käy?

Ovatko asiakkaiden tarpeet kirjaston suhteen muuttuneet?

- Jos ovat, niin miten muuttuneet?
- Onko vaikuttanut työhön?

Oletko kokenut, että osaat eri tilanteissa auttaa asiakkaita?

- Missä olet pärjännyt?
- Millaiset tilanteet ovat olleet hankalia?

Miten koet kirjaston sivistämis- ja virkistämistehtävän suhteessa toisiinsa?

- Onko toinen merkityksellisempää?

3. Mediakasvatus ja medialukutaito

a) Näkemyksiä mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta

Mitä mediakasvatus mielestäsi on? Vapaata assosiaatiota.

- Millaisia tunteita/ajatuksia tulee?

Mitä medialukutaito mielestäsi on? Vapaata assosiaatiota.

- Millaisia tunteita/ajatuksia tulee?

Onko yleistuntemus näistä positiivinen vai negatiivinen?

Ajatteletko mediakasvatusta tai medialukutaito aktiivisesti?

Onko kirjastossanne on otettu huomioon mediakasvatustyö ja medialukutaito?

- Miten?

- Oletko ollut mukana kehittämässä ja toteuttamassa jotakin?

Onko sinulla ollut tilanteita työssä, joissa olet kokenut toimivasi mediakasvattajana?

Kuuluuko mediakasvatustyö mielestäsi kirjastolle?

- Kuuluuko myös jollekin toiselle taholle?

b) Mediakasvatuskoulutus

Kaipaako mediakasvatuksen ja medialukutaidon koulutusta?

Millaista koulutusta kaipaisit?

Uskotko, että mediakasvatukseen ja medialukutaitoon liittyvästä koulutuksesta olisi hyötyä sinulle?

Olisitko valmis antamaan mediakasvatuksen seuraamiselle ja sisäistämiseksi vapaa-aikaasi?

c) Tulevaisuus

Mediakasvatusta ja medialukutaitoa ajatellen, pitäisikö sinun mielestäsi palkata uutta henkilökuntaa erityisesti mediakasvatuksen tehtäviin vai kouluttaa nykyistä henkilökuntaa?

Onko henkilökunta kiinnostunut lähtemään koulutuksiin?

- Jos ei, niin miten lähtisit innostamaan nykyistä henkilökuntaa koulutukseen?
- Kenen taholta mahdollisen kannustuksen koulutuksiin pitäisi tulla?

Miksi lähdit tähän haastatteluun mukaan?

Onko vielä jotain sanottavaa?